Массе а мехкий пролетареш, вlашаглкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера деиз • ШИНАРА, 22 июль, 1975 шу. • № 87 (5158). • Мах 2 кеп.

СОВЕТСКИ «СОЮЗ-19» ЯХАЧЕИ США «АПОЛЛОН» ЯХАЧЕИ КОСМИЧЕСКИ КЕМАШЦА ЦХЬАНА НИКЪ БАРА КИЙЧО ЕЧА А ИЗ ЧАКХДОАККХАЧА А ДАКЪА ЛАЬЦАЧА IИЛМАХОШКА, КОНСТРУКТОРАШКА, ИНЖЕНЕРАШКА, ТЕХНИКАШКА, БОЛХЛОШКА, ЕРРИГАЧА КОЛЛЕКТИВАШКЕН ОРГАНИЗАЦЕШКЕН СОВЕТСКИ КОСМОНАВТАШКА НОВКЪОСТАШКА ЛЕОНОВ АЛЕКСЕЙ АРХИПОВИЧАГЕН КУБАСОВ ВАЛЕРИЙ НИКОЛАЕВИЧАГЕН

Деза новкъостий!

Деррига адамле дог гIоздаьнна хьожаш хилар космосе яьча ше санна кхы йоацача экспериментага — «Союз-19» яхача советски кеман «Аполлон» яхача американски кеман цхьана яьча полетага. Исторе чухь эггара хьалха вIаши дийзад шин мехка космически кемаш, саг космически сигала лелара кхерамзле хилар Iалашдара духьа болх беча хана тохкам баьб вIашин дувзара кердача средствашта астро-физически, медико - биологически, технологически геофизически эксперименташ яьй.

СССР-и США-и космически кемаша баь никъ советско-американски Iилма - технически хьакъехьа цхьана къахьегара баькхха лоархIаме гIа ба. Из толаме чакхбаккхаро керда перспективаш хьаелл тайп-тайпарча мехкаша космически сигале машаре караерзаяра цхьана болх бара.

Цу башха дикача гIулакха юкъе Iалаьмате доккха дакъа кхухь советски Iилмой техникой. Iилмахоша, конструкторашa, инженераша, техникашеи болхлошеи нийслагIа пятилетка чакхйоала шу белгалдаьккхад космос дIахо Iомаечеи караерзаечеи керда хIамаш карагIдувларца. Толамца дIабодаш ба «Салют-4» яхача орбитальни Iилма станце тIарча советски космонавтий шоллагIча экипажа болх. Венера яхача планетагахьа ехай «Венера-9», «Венера-10» яха автоматически космически станцеш. Буттi цуина гонахьара моттигаши тохкаш я «Луна-22» яха автоматически станци. Iилман халкъа боахамеи хьашташтa лаьрхIа лерраглa сигала ухийт бувзама спутникаш, метеорологически кхыйолеи спутникаш.

КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумои СССР Министрий Советои дег тIара моаршал хет шуга, деза новкъостий Леонов Алексей Архиповичи Кубасов Валерий Николаевичи ала хIама доацаш дика Даьхен заданиш оаш кхоачашъярца. Оаха иштта белгалйоакх американски космонавтий Стаффорд Томаса, Бранд Вэнса, Слейтон Дональда йоккха говзалш оаш цхьана барт долаш баь балхи.

ДIайха моаршал хоат оаха космодромеи, командно-измерительни комплексаи Iилмахой, конструктораш, инженераш, техникаш, болхлой, специалисташ, «Союз-19» яха космически кема никъ бара кийчделга а чакхдоаккхилга а, советско-американски цхьана оттаяь бехктоккхаме программа кхоачашъелга а Iалашдаьча ерригача коллективашкеи организацешкеи.

Деза доттагIий оаш массане а лаьттан тIарча машара, адамлен прогресса духьа космически сигале караерзаеча керда толамаш дахар лов тхона.

Л. БРЕЖНЕВ. Н. ПОДГОРНЫЙ. А. КОСЫГИН.

ПХЕ ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Пхе шера тIаийца хинна социалистически декхараш ханал дуккха хьалха, 11 июле, кхоачашдаьд СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината № 16 йолча цехерча «А» яхача смена коллективо. Цу смена начальника А. В. Сафонова, смена профорга Н. М. Дьякова, цеха начальника А. В. Кудинске раворт делар смена химикаша шоай декхараш ханал дуккха хьалха кхоачаш а деш 127 эзар сома маьха бедали энергосредствашн кхоярах, технологически процессаш эргаяхара, къахьегама хьалаш тоадара тIаерзаяь йола 30 рационализаторски предложени производствана юкъе а хьош паччахьалкхенна 11 эзар сом пайда барах.

Сменера хIара аппаратчик кхаь-йиъ моттиге къахьега йиш йолаш йоккха говзал йолаш ва, хIаьта аппаратчикаш Дудченко Николай, Боричевский Олег, Суслов Иван цехера беррига болх тIехдика ховши массанахьа болх бе йиш йолаши ба. Дикка тоаеннай арахецача продукце дикал. ПланагIа лаьрхIачул цхьа процент лакхъеннай къахьегама овсарле.

Пятилетка шерашка смена коллективо кийчваьв бархI аппаратчик, шоай балха разряд лакхъяьй ворхI саго.

Смена коллектив дог тийша я ший хьинар кхы а айдаь къа а хьегаш, КПСС XXV съезда кердача къахьегама толамашца накъагIоргхиларах.

Н. ЛЫКОВА.

Грозненски района «Грозненский» шурий совхоза механизатораша кхашка араяьккхай КС-2,6 яха силоса хьажкIа хьокха шийтта комбайн. Боахама ерригача отделенешка цхьатарра дIадоладаьд силос кийчъяра балхаш. Оттаьча нормагIа хIара дийнахьа 600 тонн силос йолла езаш ба уж. Белгалдаккха деза балхаш дIадоладаьча хьалхарча деношке а из декхар механизатораша толамца кхоачашделга.

Къахьегама овсарле лакха йолаш къахьег комбайнераша Кагерманов Идриса, Антипов Михаила, Косумов Адама, кхыбараша. Ден норма 4 гектар йолча 5 гектар хьокх царех хIаране.

Совхоза керттерча агронома Н. А. Иноземцева йоах:

— Дукха силос йолла езаш да тхо укх шера — 17 эзар тонн. Цхьабакъда, тха хьажкIаш лелаераша из план тIехкхоачашъе лаьрхIад. Чусоцаьча хана чIсагIа эшаш да хьайбашта из доакъар. ХIанзле кхоъ бIаь тонн силоса хьажкIаш екхай. Уж балхаш сиха лел. Моша доакъар кийчдеча лакхара хьокхамаш доахараш-та совгIата ахча а карара кара тела ЦIе вымпел а яла оттадаьд.

Цунца цхьана лаьгI ца долийташ боахаме дIахьош да витаминни баьций хьоар Iалашдар. Укх шера 300 тонн кийчъе езача 250 тонн кийчъяьй. Люцернах даьккха ца Iеш эрзах, гаьний къопача ткъовронех доаккх хьоар.

Агрегато хаддаза болх бергболаш АВМ-0,4 Iупал ду машинисташа В. Фишера, М. Эльмурзаева. Наггахьа технически гIулакхъ мара юхацаш агрегат. Агрегата мел эша моша доакъар дIатIатоссаш, кийча продукци галешка ехкаш хьинаре къахьег болхлоша Педина Марияс, Бадашева Баншурас.

Р. ЛЕОНОВ.

СУРТА ТIА: силоса хьажкIаш хьокхаш я.

Автора сурт.

«САЛЮТ-4»: ЭКИПАЖА БОЛХ БУ БАРХI КIИРА

НАЬКЪА УПРАВЛЕНЕ ЦЕНТР. 19 июль. (ТАСС). Чакхдоалаш латт «Салют-4» яхача орбитальни Iилман станце борта тIа Климук Петреи Севостьянов Виталии космически никъ беш лела бархI кIира. 56-гIа балха ди космонавташа чакхдаьккхар тахап Iуйрийна 5 сахьат даьлча.

Чакхдаьннача ден программа керттера чулоацам медицински тохкамаши эксперименташи елга бар. Велоэргометрца электрокардиографически тохкамаш дир космонавташа. ДIахо тохкаш хилар сердечно-сосудисти системеи цIий лелара функцеш. Цу хана дIаяздир дега биоэлектрически активноста хьокхамаш, йистар артериальни давлени, дог детталуш а цхьан минутагIа а лела цIи, кхы дуккха хьокхамаш.

Медицински тIахьожама даннегIа а экипажа члений докладегIа а Климук Петреи Севостьянов Виталеи могашал дика я. БIаьха орбитальни никъ мел беча хана дуккха болх бе могаш а са царгIата долаш а ба уж.

«Салют-4» яха орбитальни станци дIахо никъ беш я.

МИШТА ЛЕЛ ЯЛАТ ДIАДУВЛГА

Нохч-ГIалгIай АССР ялата продуктайи комбидоакъара промышленностеи управлене тхога хоам баьча тайпара, 21-гIа июль тIаккхоачаш колхозашеи совхозашеи Даьхен амбарашка дIачутессад 53649 тонн ялат.

Хьалха а санна массарел дуккагIа ялат дIачуденнад шелковчанаша, Ялат дIадалара план цар кхоачашъяьй 119 процент, урус-мартановцаша — 71 процент, Ачхой-Мартановски районо — 68, Гудермесски — 67, Сунженски — 69, Малгобекски — 22 процент. хIаьта Назрановски районо — 13 процент мара.

Духхьал цхьан дийнахьа 647 тонн ялат Даьхен амбарашка чутессар Надтеречни района боахамаша, Ачхой-Мартановски районо — 480 Сунженски — 250, Урус-Мартановски — 231, Малгобекски — 194 тонн, хIаьта Назрановски района боахамаша — 25 тонн мара.

БIарчча хьанийцача республико 44 процент кхоачашъяьй ялат дIачудалара план. Бакъда, кхы дикагIа лела йиш йолаш дар ялат дIалулга, нагахьа санна цхьайолча районий кулгалхоша цу гIулакха йоагтIаш йола йоакхо йоре. Даьхен амбарашка сихагIа ялат чутоссилга вIаштIехьадаккхара хьем па беш оарцагIабовла беза Назрановскии Малгобекскии районий кулгалхой.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

КПСС XXV съезда сийленца накъаяхара шерра социалистически яхь йоаржаяьй Новогрозненски мехкадаьтта чакхдоахача завода цехий, установкай коллективаша. Цу яхье хьалхара моттиг яьккхачарех я Маслов Виктор Васильевича кулгалдеча «Г-49» яхача установка коллектив. Мехкдаьтта продукци арахецара ворхI бетта план ханал дуккха хьалха кхоачаш а яь хIанз августа шоллагIча ах бетта чотах къахьегаш я из.

Къаьстта дика къа а хьегаш завода цехашта юкъе хадданза хьалха латташ хьайоагIачарех я Атаруков Ахьмад Гарунович керте латтача шоллагIча цеха коллектив а. ИттлагIча июле деиз тIабоагIача бетта календарагIа мехкадаьтта продукци арахецаш я из а.

Иштта дика болх а беш ханал ах бутт хьалха ворхI бетта план кхоачашъяьй Дегтев Алексей Ивановича, Исаев Владимир Ивановича кулгалдеча установкай технологаша Ер бутт бовлехьа цар массане а планагIа лаьрхIачул совгIа арахецаргъя бIаьш эзараш сомий маьха мехкадаьтта продукци.

Г. МОСКАЛЕНКО.

Новогрозненски мехкадаьтта чакхдоахача завода планови отдела инженер-экономист.

КПСС Центральни Комитетага, СССР Лакхехьарча Совета Президиумага, СССР Министрий Советага

ДIахойт:

1975 шера 21 июле никъ бара программа толаме кхоачашъьчул тIехьагIа «Союз-19» яхача космически кема Iойбсаш йола аппарат Советски Союза белгалъяьчча районе Iоессай.

Тхога йоккха сийлале кхаьчар — адамлен исторе духхьашха шин мехка — СССР-еи США-ан — космически кемаша цхьана никъ беча дакъа лаца. Лаьттан дерригача халкъий машара а прогресса а гIулакха боккхача лоархIаме хиннача цу космически наькъа тIа тха дог ураувттадора Iилмахой, конструкторий, болхлой, космонавтий къахьегама боккха мах беш хиларои новкъоста Л. И. Брежнева моаршал луш аьнначa дIайхача дешашеи.

Никъ беча хана духхьашха вIашагIхеттар космически кемаш: советски «Союзи» американски «Аполлони». «Союз-19» яха космически кема ерригача системаша, оборудоване, Iилман аппаратура бе оттабаь болх бизза кхоачашбир.

Тхойх беннача тешама чIоагIа баркал оал оаха КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета.

Кхы керда заданеш кхоачашъе кийча я кема экипаж.

Кема командир ЛЕОНОВ.
Борт-инженер КУБАСОВ.

ТАСС хоам

«СОЮЗ-19» ЯХАЧА КЕМА ЭКИПАЖ ЛАЬТТА ЕССАЙ

1975 шера 21 июле цхьана оттаяь «Союз»-«Аполлон» яха программа кхоачашъяьчул тIехьагIа кема командир Советски Союза Турпал, СССР летчик-космонавт полковник Алексей Архипович Леонови, борт-инженер, Советски Союза Турпал, СССР летчик-космонавт, технически Iилмай кандидат Валерий Николаевич Кубасови чувоагIаш йола экипаж тIа а йолаш юха советски лаьтта кхаьчад «Союз-19» яха кема. «Аполлон» яха американски кема автономни программагIа дIахо никъ беш хургда укх шера 25 июле кхачалца.

«Союз-19» яха кема Iодосса деш йола аппарат Московски ханах 13 сахьати 51 минотi яьлча Советски Союза расчетни районе, город Карагандана... километр Къилбаседа-Малхбузеи оагIорахьа кIаьда Iоессай. «Союз-19» яха кема парашютаца Iочудоагlаш а из лаьтта Iодоссаш а бос болча телевидене гIолла хьахьокхаш дар.

Космонавтий А. А. Леонови В. Н. Кубасови могашал дика я.

«Союз-19» яхача пилотируеми космически кема никъ бара «Союз—Аполлон» яха советско-американски цхьана оттаяьча проектагIа йола программа йизза кхоачашъяьй. «Союз-19» яхача кема ялх дени ялх буси орбитальни никъ беча хана хьалххара экспериментальни тохкамаш даьд вIаши гарга озареи вIашагIдувзареи средствашта; советски американски космически кемаш вIашагIдийзад, космонавташ цхьан кема чура вокх кема чу бийннаб, цхьана Iилман-тохкама эксперименташ яьй—«Искусственни малх лацар», «Ультрафиолетови поглощени», «Зона хьаеш йола грибокаш», «Микробни обмен», «Универсальни пишк». Уж тохкамаш боккха Iилман а практически а лоархIам болаш да.

«Союз-19» яхача кема автономно никъ беча хана биологически геофизически тохкамаш даьд, зем баьхаб, халкъа боахама хьашт долаш лаьттан цхьайолча участкай сурташ даьхад.

Никъ беш мел болча хана советски американски космонавташ вIаши дIа-юха гIулакх дика деш а вIаши кхеташ а хиннаб, барта болаш, бокъонца йолча доттагIлен атмосфере, цIена кхоачашъяьй заданеш.

«Союз-19», «Аполлон» яхача космически кемаша цхьана баьча наькъа управлене яьй советски американски управлене центрашкарча хьожаш йолча станцей новкъосталца, царна юкъе духхьала телевизиони, телефонни, телеграфни бувзам а болаш.

Ерригa эксперимент чакхъяллалца йолча хана наькъа управлени еш йолча шинна а центрашкара специалисташ вIаши дика новкъостал деш хилар.

«Союз-19», «Аполлон» яхача космически кемаша цхьана баь экспериментальни никъ толамца чакхбаларо хьахьеккхар, СССР-еи США-ан тайп-тайпарча шин конструкцегIа хьадаьча кемаша цхьана никъ белга Iалашдеш, уж вIашагIдувзара вIашка оттош йола системаш кийчъеча хана яь технически решенеш нийса хилар. Эксперимента Iилман-технически итогаш — дунен космонавтика, Iилмаш культуран юкъе дикъа доккха хIама да. Цхьана эксперимент е кийчлуш а чакхйоаккхаш а советскии американскии оагIонаша Iоавь опыт дика накъаяргъя дIахо йодача хана дунен халкъашта юкъера космически пилотируеми наькъаш деча, космически аренашка цхьана Iилман тохкамаш деча. «Союз-19», «Аполлон» яхача космически кемаша цхьана никъ барах космосе дунен халкъашта юкъера гIулакхаш цхьана леладелга дегIадоаладара лоархIаме гIа баккхар хиннад. Цу наькъага хьажача гу дунен халкъашта юкъера кхоххам бокъонца кIаьдбара, из лаьгIбара Советски Союзо Iаламаьте доккха дакъа а лоацаш, дола хIама «...космосера хьажача вай планета — аьннад КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева — кхы а хозагIа хет, из йоккха еце а. Из кхоачам боллаш йоккха я вай цу тIа машаре даха йиш йолаш, бакъда из селла зIамигa а я ядерни тIема кхерам цунна тIаоттабе». Халкъашта юкъе чIоагIлуш доагIача гIулакхашеи лоIамои гаранти лу лаьттан тIа чIоагIа машар хургхилара.

ХIАМА ХЬАККХОЛЛАШ БАЬККХА ГIА

1975 ШЕРА ХЬАЛХАРЧА АХ ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАН КХОАЧАШЪЯРА ИТОГЕХ.

СССР халкъа боахам дегIабоалабара 1975 шера хьалхарча ах шера Паччахьалкхен план кхоачашъяра итогаш яьй. СССР ЦСУ хоама тIа белгалдоах. Советски Союза къахьегамхоша, нийслагIа пятилетка чакхйоалача шера план ханал хьалха кхоачашъяран КПСС XXV съезда даха ма-доаггIара наькъалахаран шерра социалистически яхь а йоаржаяь, боахами культуреи хьалъеча керда толамаш даьхад. Хьалхарча ах шера Iалашдир керттера планови заданеш кхоачаш а тIеххкхоачаш а елга, дIахо дихьар халкъа дахара хьал дIахо айделга.

Промышленносте дIадахача шера цу ханаца нийсдича 7,7 процент тIаккхийтар производство шера план 6,7 процент йолча. ТIехкхоачашъяьй продукце дукхагIа долча лоархIамерча тайпашта реализаци яра а уж хьалара а ах шера план. Планал совгIа маьхала яьккхай 4 миллиард сомал дукхагIа продукци.

Ах шера къахьегама овсарле 5,9 процент лакхъеннай шера планагIа 5,7 процент йолча. Къахьегама овсарле лакхъяра чотах тIаккхийттача производства пхе даьккъах диъ дакъа даьккхад. Кхоачашъяьй промышленни продукцега дIабодача маьхеи тIабоагIача пайдаи план. 1974 шера хьалхарча ах шераца нийсдича тIабоагIа пайда 12 процент дукхагIа хиннаб.

1974 шера хьалхарча ах шераца нийсдича промышленноста цхьадолча доакъой продукци дукхагIа хиннай: электроэнергетика — 5 процента, доагIора промышленность — 7; Iаьржеи бос болеи металлурги — 5; химически мехкдаьтта химически промышленность — 11; машинаш яри металлообработкеи — 12; хьун, хьунах хIамаш юи целлюлозно-каьхатеи промышленность — 6; гIишлоний материалий промышленность — 7; яйга промышленность — 6; кхачан промышленность—5; культурно - бытови гIулакхашта лаьрхIаи боахамеи эша товараш хьадар — 10 процента.

Продукци маьхала яккхара хьалхарча ах шера план кхоачашъяьй ерригача союзни юкъарчеи союзно - республикански промышленни министерствашеи ерригача союзни республикашеи.

СССР ЦСУ хоама тIа доаладу беррига мехка продукце лоархIамегIа дола тайпаш арахецилга мишта хиннад гойташ йола даннеш. Ераш я царех цхьаяраш. 1975 шера хьалхарча ах шера хьаяьй: электроэнерги — 513 миллиард киловатт-сахьат; мехкдаьтта (гази конденсат юкъе а йолаш) — 240 миллион тонн; газ — 141 миллиард кубически метр; кIора — 348 миллион тонн; чон — 51,1 миллион тонн, болат — 69,8 миллион тонн, Iаьржа металли прокати — 56,7 миллион тонн, цунца кийча прокат — 48,7 миллион тонн; болата турбаш — 7,8 миллион тонн; аьшка руда — 114 миллион тонн; минеральни удобренеш условни единицашка, — 44 миллион тонн, баьцовгIаш лорою средстваш — 223 эзар тонн; синтетически къувнаши пластически массаши — 1,4 миллион тонн; автопокрышкаш — 25,4 миллион; металл хедалу станокаш — 111 эзар (733 миллион сома); металл хедалеча станокашта юкъе числови программни управлени яраш — 2,5 эзар.

Хьалхарча ах шера хьаяьй: кузнечно-прессови машинаш — 24,7 эзар (189 миллион сома); прибораш, царна йола автоматизаце средстваши запасни оатхалаши — 2,1 миллиард сома, вычислительни техника средстваши царна йола запасни оатхалаши — 1,3 миллиард сома; металлургически оборудовани 175 эзар тонн; кIора цIенбаь хьабоаха комбайнаш — 551; проходчески комбайнаш — 237; химически оборудованни цунна йола запасни оатхалаши — 330 миллион сома; автомобилаш — 973 эзар, царна: мухь кхухьараш 344 эзар, легкови — 596 эзар, автобусаш — 33 эзар; трактораш — 274 эзар, юртбоахама машинаш — 1853 миллион сома; ялат чуэца комбайнаш — 47,7 эзар, хьажкIаш чуэцараш — 5,2 эзар, коартолаш чуэцараш — 4,8 эзар, свекла чуэцараш 8,7 эзар, силос чуэцараш — 35,4 эзар; экскаватораш — 19,3 эзар; бульдозераш — 24,6 эзар; делови хьу (колхозаша кийчъю хьу йоацаш) — 167 миллион кубически метр; целлюлоза — 3,3 миллион тонн, каьхат — 2,6 миллион тонн; цемент — 60 миллион тонн.

Арахийцад: кIадаш — 3334 миллион квадратни метр, зипаш — 368 миллион, лена дараш — 396 миллион, даьри — 744 миллион квадратни метр; тийга баракъаш — 9,5 миллиард сома; телата кога бувха гIирс—356 миллион пара; дулх (промышленни дар) — 4,1 миллион тонн; маршаш — 1,4 миллион тонн; хьайбай даьтта — 604 эзар тонн; генарий даьтта — 1,8 миллион тонн; кондитерски изделеш — 1,7 миллион тонн; комбикормаш — 21 миллион тонн; синтетически хIамаш ютта средстваш — 366 эзар тонн; сахьаташ — 27,1 миллион; топпара а ингале а пхьегIаш 489 миллион; сортови пхьегIаш (кисга а хрустала а яраш) — 166 миллион сома; радиоприемникаши радиолаши — 4,2 миллион; телевизораш — 3,5 миллион, мотоциклаши моторолле раши — 510 эзар; велосипедаши мотовелосипедаши — 2,5 миллион; мебель — 2,1 миллиард сома.

Цунца цхьана, белгалду СССР ЦСУ хоама тIа, промышленноста балха тIа цхьадола кхоачамбоацараш хиннад. Хьалхарча ах шера кхоачаш ца еш йисай серни кислота, синтетически хIамаш ютта средстваш, проходчески комбайнаш, мехкдаьтта аппаратура, кIадаш, продукце цхьадола кхы тайпаш арахецара план. Цхьайолча производственни объединенешеи предприятешеи кхоачашъьяц продукци маьхала яккхара, къахьегама овсарле лакхъяра а нахоплеиеи а заданеш. Цхьадолча даькъе Iалашдаьдац оттаяьча ассортиментахи йоагIача тайпара дикеи продукци арахецилга. Кхоачамбоацараш да болх беча производственни фондех пайда эцача, бедалахи материалех боагIаш бола пайда ца эцаш моттигаш я.

Iилма-тохкама, проектни, конструкторски организацеша, дуккхача предприятеша дIахо дихьад лоархIаме Iилма-тохкама проблемаш къестаелга.

Халкъа боахама ах шера юкъе йихьай 2 миллион изобретении рационализаторски предложении. ДикагIйола технологически процессаш юкъе кхьарах, производственни процессашта комплексни механизаци автоматизаци ярах, производствана интенсификаци ярах предприятей балха технико-экономически хьокхамаш дикагIа хиннад.

БIаьсти ялаташ дIадера план, йоах дIахо СССР ЦСУ хоама тIа, колхозашеи совхозашеи тIехкхоачашъяьй. Боахамий дерригача тайпашка 1975 шера хьувкъама юртбоахама культураш дIайийнай 217 миллион гектарал совгIа. Юртбоахама культураш дукхагIа дIайийнай хиш дехкачеи докъадаьчеи лаьттащ тIа.

Укх шера хьалашка юрта боахама къахьегамхоша массе ханарчул хьалхагIа ду йол хьакхара, доакъар кийчдара балхаш, чуйнна ялаташ чуэцаш ба.

Колхозашкеи совхозашкеи дуккагIа хиннад хьайбаш. Хьайбай продукташ йоахилгеи паччахьалкхенга йохкилгеи айденнад.

ДIадахача шера ах шераца нийсдича хьайбай продукташ йоахилга дегIаденад: дулх — 4 процента, шура — 2 процента, фуаш — 9 процента.

Хьайбай продукташ эцара хьалхарча ах шера халкъбоахама план тIехкхоачашъяьй.

ДIахо дихьад юрта боахама материально - технически база дIахо чIоагIъяр. Балха ерригача комплексагIа юрта боахам дегIабоалабара паччахьалкхеиi, колхозашеи дIаяхийта капитальни вложенеш 13 миллиард сом гаргга хилар, хIаьта 1974 шера хьалхарча ах шераца нийсдича 8 процента дегIа а яьхкай.

Юрта боахама техника лоархIамегIара тайпаши минеральни удобренеши лоаттаяра план кхоачашъяьй.

Транспортни дерригача тайпаша дIа-юха бихьа мухь 2,6 триллион тонно-километр а дIадахача шера ах шераца нийсдича 6 процент дукхагIа а хилар. Пассажирооборот 341 миллиард пассажиро - километрага а кхаьчар, 7 процента дукхагIа а хилар.

Хьалхарча ах шера паччахьалкхеи капитальни вложенеи чотах юкъе йихьай 22 миллиард сома керттера фондаш, е дIадахача шера цу ханарчул 7 процент дукхагIа.

Цунца цхьана халкъа боахам бIарчча хьанийцача керттера фондаш юкъе яхьара ах шера план кхоачашъяьяц. Iалашдаьдац къаьст-къаьста производственни мощносташ болх бе йолайолийтилга.

Халкъа боахамга дIаяхийта капитальни вложенеш 42,4 миллиард сом, е дIадахача шера ах шерарчул 9 процент дукхагIа хилар.

Халкъа боахаме подрядни балхаш дара ах шера план бIарчча хьанийцача 100,6 процента кхоачашъяьй. ДIадахача шера цу ханаца нийсдича балхий объем 7 процента дукхагIа я.

ГIишлошъеча къахьегама овсарле 1974 шера хьалхарча ах шераца нийсдича 5,7 процента лакхъеннай.

Колхозий юкъарча гIишлошъеча организацеша кхоачашдаьча балхий объем 10 процента дукхагIа хиннай.

ГIишлой - монтажни балхашка дIадолар 0,5 процента кIезигденнад. Подрядни гIишлой - монтажни организацей пайда 11 процента дукхагIа хиннаб.

Цунца цхьана дукхача гIишлой-монтажни организацеша кхоачашъяьяц гIишлой - монтажни подрядни балхий, пайда бара, гIишлой - монтажни балхашка дIадодар кIезигдара планаш.

Ах шера юкъера лаьрхIача халкъа боахамера болхлойи гIулакхера нахи 100,7 миллион саг а дIадахача шера ах шераца нийсдича 2,4 миллион сага, е 2,5 процента дукхагIа а хилар.

1975 шера дIахо хьош да кIезигагIа дола болхлойи гIулакхерча наьхеи алапи бетта 70 сомага кхачийтар, хIаьта иштта халкъа боахама производственни доакъошка къахьегача юкъера алапи телача категорей болхлой тарифни ставкаши балха алапеши доккхагIа делга. Болхлойи гIулакхерча наьхеи бетта юкъера алапи 144,5 сом а хилар 1974 шера хьалхарча ах шераца нийсдича 3,7 процента дегIа а дера. Потреблене общественни фондашкара тIаккхета выплаташи льготаши лаьрхIача балха алапи 193 сом а хилар 3,8 процента ай а делар. Колхозхой къахьегамах луп 4 процента айденнад.

Потреблене общественни фондашкара бахача наха дIаэцаш йола выплаташи льготаши 42 миллиард сом гаргга а дIадахача шера хьалхарча ах шераца нийсдича 7 процента дукхагIа а хилар.

Бахача наха сберегательни кассашка улладу ахча ах шера 5,6 миллиард сом дукхагIа хиннад.

Паччахьалкхени кооперативни торговле розничнi товарооборот 100,2 миллиард сом а дIадахача шера хьалхарча ах шераца нийсдича 7,3 процента дукхагIа а хиннай. Розничнi товарооборота ах шера план 100,9 процента кхоачашъяьй.

Советско Союза арахьара товарооборот 23,8 миллиард сом а дIадахача шера хьалхарча ах шераца нийсдича 26 процент дукхагIа а хилар.

Бахача наха деча бытови гIулакхий объем 1974 шера хьалхарча ах шераца нийсдича 9 процента дегIаенай, цунца юрташка — 12 процента.

Паччахьалкхен предприятешеи организацешеи, цIенойгIишлой кооперацеи наха чубаха дIаденнад 600 эзар квартира йола цIенош. юкъара (пайдане) майда 28 миллион квадратни метрал совгIа, йолаш. Цул совгIа дукхха а квартираши шоай доалахьара цIеноши хьалдаьд колхозашеи бахача нахеи шоай средствахи паччахьалкхен кредита новкъосталцеи.

Паччахьалкхен капитальни вложеней чотах болх бе йолайлийтай юкъардешара школаш. школе даха ха йоацача берий учрежденеш, кхыйола культурно-бытови объекташ. Цунца цхьана наха чубаха цIеноши культурно - бытови гIирсаши хьалдара план кхоачашъяьяц.

ДIахо даьд городаши юрташи хозъеш тоаяра балхаш. Ах шера газ чуйиллай 1,8 миллион гаргга йолча квартирашка.

ДIахо а толамаш даьхад халкъа боахами культуреи дегIайоалаеча. ДикагIа хиннад бахача наха медицински гIо делгеи дерттIа вIаштIехьдаьккха салоIилгеи.

(ТАСС).

КЪАХЬЕГАМА КОЛЛЕКТИВАЙ ХЬИНАР АЙДЕШ

«Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш кхиархьжарен церна кхетам боларен балха хьакъехьа» болча КПСС ЦК соцам тIа партийни комитеташта, идеологически кадрашта деррига производственни кхетам баларa а дешаш къоастадеча къахьегама коллективашца — зай социалистически обществa кертерча ячейкашца — айхха бувзам лоаттабе могадац.

Из кхоачашдеча тха партийни организаци ше дукхача лостамех беш бола болх къахьегама коллективай творчески хьинар айдара тIаберзабе гIерт. Цудухьа партийни комитета а цехови партийни организацей а перспективни квартальни плакаш тIа чакхьяха болгальяхьай из дехкар кхоачашдара пайдане хургйола мероприятеш.

Иштта укх шера хьалхарчен шоллагIчен кварталашка цехови партийни организацешкарча партийни собранешка дийцад производства эффективность лакхъяра бурувдеттарий бригада лоархIамах, сменашка къахьегам вIаштIехьбаккхаран кхетам баларан бурувдеттарий смени мастерий балхах, вышкомонтажникий бригадашка экономически дешар вIаштIехьдаккхарах, технологически болх бурувдеттача бригадашка тоабарах а кхыдола а дешаш.

Производственни общественно - политически хьинар дукхача лостамех айдеча эггара хьалха керттердар — организаторски, политически, боахама болх цхьана бе безалах йола ленински принцип хадданза вахаре чакхьяха езаш хилар дицдалийтац оаха. Цу белгальяьхача факторий еррига комплексах биззагIен дикагIен пайда эцара партийни комитето къахьегама коллективай хьинар а лоархIам а айбара дешаш дувца уттаду цехови партийни организацей секретарийи партгрупоргийи семинарашка, болхлой собранешка, массаза болх беча производственни совещанешка.

Управлене партийни организаци эггара хьалха ма-боаггIа пайда эца гIерт къахьегама коллективай производственни общественно-политически хьинар дегIаккхувлача керттерча хьалах — коммунистически къоастe къахьегам вIаштIехьбаккхара тIехь баьржача болламах.

Цхьабакъда партийни групповойи комитетий, цехови партийни профсоюзни организацей, боахама кулгалхой цу балха тIа кхоачамбоацараш кийслаш яхилга дац из. ХIаьта а цунца цхьана цу лоархIаме гIулакхa тIа белгаллаха мегаргдолаш дикадараш а да. 1975-ча шерарен ерригача кийсагIча пятилеткан, мIаьхица социалистически дехкараш кхоачашдара къовсам лоаттабеш я ээар совгIча сагах латташ йолa тха управлене коллектив. Управлене шерра яьржай бурувдеттарийи вышкомонтажникийи коллективашта юкъе къахьегама яхь.

Цу яхьа белгалагIа йола магIув я цун юкъе творчески сийгаш лотадалар. Масала, ховш ма-хиллара, буровойшкара болх дийнахьа а, буйсан а саца йиш йолаш бац, цудухьа из сменни болх ба. ХIаьта яхьа юкъе дакъа лоацаш йолча сменаех хIараяр ше хьалхаяла гIертарал совгIа кхыча сменай гIулакхаш дика хилийта гIерта езаш а я. ХIана аьлча болх йисте а баьккха дIайолача смено тIехь тIайоагIачунга бурувдетта оборудовани ма-йоаггIа йитарга хьежжа мара хургбац шоллагIчун болх. Цул совгIа болх дIахьа луш йола сменаш шоайла яхь лелаеш я. Иштта яхь лелаеча коллективашта юкъе хьахилар шоайла вIаш - тIо-новкъостал болга, къахьегам дикагIа вIаштIехьбаккха гIерталга.

Къахьегама коллективай хьинар айдар хила йиш йолаш хIама дац предприятена кулгалдара демократически принципаш хадданза чакхйоахаш ца хилча, бурувдеттараш, вышкомонтажникаш, электрикаш, механикаш, деррига производственникаш производствена доал дара юкъеувзаш ца хилча.

Партийни комитето цехови партийни организацешца цхьана профсоюзни комитеташка, халкъа контрола группашкех постакех, Iилма-технически кружокашка, общественни самодеятельноста кхыйолча формашка гIолла тха предприяте боахамех социальни дешаш къестадеча юкъекхувл болхлойн гIулакххера нахи.

Аьлча кхеачам ба тайп-тайпарча общественни организацешка дакъа лоацаш управлене хIара пхелагIа болало хилар.

Социалистическа яхь хьалаша дехкарийла ву бурув дукхагIа тохарал совгIа цунга дIалохар лохле а! Цу хьакъехьа боккха лоархIам болаш да ворхI бIаь гаргга волча контролеро, бурувдеттара технологешен. дIаухийтача материалаштех, средстваштех тIахьожам лоаттабеча комиссей активаша чакхдоаха гIулакхаш. Цар йоакхоно дIадахача цхьан шера паччахьалкхенна кхоаьл 517969 сом ахча.

Дикка дакъа лоац активисташа балха ха ца йоаеш дIаахийтара тIехь баьржача къовсаме а. Укхаза оаха дика пайда эц гойтара агитацех. Масала, дукхача бригадашка бIаргаго йиш я укх тайпара йоазув тIадола плакаташ: «Балха цхьай минута вай мехка лоаккх 707 тонн мехкдаьтта, 1203 тонн кIора, лоаладу 228 тонн болат, хьалу 18 эзар квадратни метр кIада, 20 квартира».

Цу тешавеча цифраша тха бурувдеттарий теркам тIабохийт балха хана кхом бара. хIаьта цига дика аьттув а бсал цар. Иштта 1974-ча шера зехьа йовш йола балха ха лоха а еш, къахьегама овсарле 5,8 процент лакхъяьй бурувдеттараша.

«Производстве мастерий лоархIам лакхбара химически мехкдаьттахимически машиностроене министерства балха хьакъехьа» болча КПСС ЦК соцам тIа белгалдаьккхар экономика дегIайоалаярца, производства эффективности арахецача продукце дикали лакхъярца дувзаденна дола парте XXIV-ча съездо хьалхашка оттадаь бехктокхаме дехкараш кхоачашлара лохеяьарча звено кулгалхошка дукха дакъа кхоачилга.

Парте лакха мах бу къаьстта къоначa болхлошта кхетам балара, социалистически яхь баржаяран кийсагIча пятилетка эшаеш кхоачашьяран болхлой ниа тIаберзабеш, коллектив дика вIаштIехьйоаккхаш мастераша беча балха.

Хьаэцаргъя вай тха предприяти. Тхо долча. предприяте спецификага хьежжа. ше маьарра гуш ба мастера лоархIам. Паччахьалкхен план, социалистически дехкараш кхоачашлар эггара хьалха мехкдаьтта доалла моттиг тохкарий керттерча участкашка — бригадашка дIадолалу. ХIаьта укхаза коллектива кулгалхои цунна кхетам лури мастерма вий.

Тхо долча болх беш 45 мастер ва. Уж берригаш а цаI сенна е лаккхера е юкъера дешар дийша лакха квалификаци йола специалисташ ба, Царех ба Т. С. Куриев, А. Г. Епихов, В. Ф. Малунеев, В. Х. Тайсаев, Ш. У. Тарамов, А. В. Суровецкий, дукхха кхыбараш.

Укх шера феврале партийни комитета заседане йийцар къахьегамен производственни дисциплина чIоагIъяра № 113 йолча буровой партийни группа Iоаяь опыт.

Фуд цу коллектива балхацара белгалагIа дар? Эггара хьалха из интернациональни коллектив барт - цхьоагIо йолаши кхотаеннел хилар да.

— Саг балхаца цIена доггIла йолаш хьалкхевар, — йоах буровой начальника, партийни комитета члена В. Х. Тайсаева, — из лакха политически сакхетами хьинари долаш, коммунизма идеалашта мутIахьа волаш хулга да.

— Болхло идейни шийдехкар довзаши хилар, — йоах Ваха Хамидовича дIаьо, — юкъ шоайла вIаши къоастаде йиш йоаца ши хIама да. — Цудухьа тха бригадера хIараври политически экономически дешара юкъеэза ва.

Буровой начальник ше ва марксизма - ленинизма лардий школана кулгалдеш. Хана вокха веце а опыт йолаш, шийгIулахх дика довзаш, наха дала хьакъал долаш ва. Бурув тохара говзалца цхьана школа лазувгIараштa це хадданза тел коммунистически кхетами партийни принципиальности. КПСС XXIV-ча съездо хьалхашка оттадаь дехкараш кхоачашдара бурувдеттарий бригада коллектива дизаши хьинари еарцагIахара кхы цхьаьхха а цхьа средство я.

Цу бригада К. О. Затаева кулгалдеча партийни группа профсоюзни группацей бригада кулгалхошцей цхьана тоьаш доккхий толамаш даьхад къахьегамен производственни дисциплина чIоагIъеча. ХIаьта цо дикка гIо ду производственни дехкараш кхоачашдара. Пятилетка дийлагIа шу В. Х. Тайсаева бурувдеттараша чакхдаьккхар бурув тохара тIайца социалистически дехкараш 103,1 процент кхоачаш а деш, иштта цар тIехкхоачашйир бурув тохара сухали къахьегама овсарлен лакхъяра, кхыйолча техникоэкономически хьоккамех йола планаш.

Хьинаре къахьег цу бригада коллективо укх шера а. Производства эффективность лакхъяра тIайца социалистически дехкараш тIехкхоачашдарал совгIа бригадо шин бетта кхоадьд 50 000 совгIа ахча.

Укхаза кхетам луча балха юкъе айхха дакъа лоац бурувдеттача смени мастераша И. Газневе, В. Макеевe, бурувдеттачун гIонча А. Мамаега, лаборанткас - коллектора Н. Лафицкаяс, слесара У. Яндарова, дукхача кхычар.

Цу тайпара бригада цаI хинна Iац тха управлене. Цул тIехьайисац, масала, къонача специалиста М. Б. Мерзоева кулгаллеш йола бригада а, кхыараш.

Керлача низаца дIайолаенна тха управлене хьатIадоагIача шера феврале хургйолча КПСС XXV-ча съезда даха ма-доаггIа накъадахара тIехь яржа социалистически яхь. Партийни организаце дукха ду из болам шерагIен кIоаргагIен баржара.

Творчески лехар) материалаштех балха ханан кхом бара тIехь лоаттабу къовсам уж дерригаш а шоайла дувзаденна а цхьа юкъара дехкар — 1975-гIа шуи ерригa пятилеткен — толамца кхоачашлара Iадерзадаь да.

В. БЕЛЕЦКИЙ,
бурув тохара балхий Грозненски управлене партийни комитета секретарь.

«КамАЗ» тахан

Набережные Челны (Татарски АССР). Хьалхара автомобиль КПСС XXV съезд хьаеллача денга арахеца — цу деьнзагIа къахьегаш я КАМАЗ-а гIишлошхойи эксплуатационникийи дукхха эзараш нах чу боагIа коллектив.

Деррига а дий шу мара дац Кама йистошка комплекс хьалъе хьалхара куб йилла. ХIаьта тахан укхаза хьалъяьй йоккхача грузоподъемноста автомобилаш арахецаргйолча ялх завода корпусаш. Болх бе йола а ялийта продукци арахецаш я ремонтно - инструментальни завода хьалхара аргIа. Вокх пхе заводе сихха болх бо йолаийташ я производственни площадаш. ГIишлонхошта уллув болх беш ба монтажникаш. Еррига корпусашка пусконаладочни балхаш долалеш латт.

Двигателаш еча завода гIишлонхоша КПСС XXV съезда сейна дахкара дехкаьаш тIаийиад. цар лаьохIах шера план 1975 шера 7 ноябрга кхоачашъе.

СУРТА ТIА: Хьалха латта монтажникий бригада. Аьрошхьара аьттехьа — монтажникаш В. М. Цыбин. Ю. Н. Бульба, наладчик С. И. Кялилов, монтажникаш Л. Д. Перминов, А. Я. Хакимов, А. Ф. Тимофеев, В. Ф. Смирнов.

В. ВЕЛИКЖАНИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ГIИШЛОШЪЕРАШТА НОВКЪОСТАЛ ДУ ВЕРТОЛЕТО

МОСКВА. № 23 йолча ТЭЦ-а территоре тIа «Энерговысотспецстроя» гIишлошхоша йотташ уарагIа йихьай столище 250 метр лакха турба. ХIанз деррига монтажни балхаш чакхдаьннал. Из хьалйоттача хана эшаш хиина 40 тонн гаргга металлически конструкцеши уллув оттадаь лоамеши тIера Iодаха мара ца дезача кхаьчаш гIулакх. Из болх чакхбоаккхилга дIатIайийцад «Шереметьево» аэропорта пилот С. Н. Попов командир волча авиатораша - вертолетчикаша.

СУРТА ТIА: турба тIара оборудовани Iойоаккхаш я вертолет.

А. СТУЖИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ЭРИЙ ТIАЯЬННЕИ «ДОАЛ ДЕШ» КХЕЯЬИ ДАЬГIЕНАШ

Мел бун ду ший дIадьнначa баьций гектаро? 20—30 центнер. ХIаьта цхьа гектар хулача даьгIенга дукха йолалургйий, нагахьа санна цунна Iуйал деш хилча? В. Р. Вильямса цIерагIа доакъарий Ерригсоюзни Iилма - тохкама институтa директора Смурыгин Митрофана хетачох из цифра кIезигагIа йой а иттаза лакхъе йиш йолаш я. Укх массехк шера бокъонца ззал хьувкъам боах институтa опытни участкашкара. Цул совгIа, дуллаш хий а доацаш. ХIаьта хий дехкача даьгIенашка йиъ бIаь центнерал тIехбоал хьувкъам. Кхыча дешашца аьлча, Iуйал доацаш уллача даьгIений цхьан гектата шера цхьа стт кхаба а могаргдац. хIаьта Iуйал а деш лелаьча гектарaга бIаьччача шера массехк хьайба дизза Iалашдувлургда. Из а цунна дуургдолчох деррига а дац.

Подмосковье я доакъарий институт. Из бокъонца йола Iилман городок я кхо эзар совгIа саг а вахаш. Городока тeрриторе тIа чуIеча цIеной баьцха - дика кварталаш, цхьа пхийтта хIанзарчар тайпара служебни корпус я. ХIаьта цунна гоннахьа бIарг макхоачча дала Центральни экспериментальни база кхаьий даьгIенаши.

Институтa балха тIара керттера лостам - доакъар Iалашдарца ювзаенна дукхха проблемаш къоастаелга Iилмахой коллективо хIанзле а кийчъяьй цкъа дIайийча дукхача шерашка тIаювлача баьцех хадданза пайда эцара теори. даьгIенаш тоаяра лардаш, даьгIенашка удобренеш тессара Iилман принципаш. Институтa селекционни центр мехка шерра йовзаш я баьций лекха хьувкъам телача шин сорташцей фу кхедара даькъе деча балхашцей. Силос йоаха экспериментальни установкаш чулатача корпусе чIоагIа лоархIаме тохкамаш ду доакъараш лаьттах дIадехкара дIаоттадаь лоаттадараи. Мехка тайп - тайпарча климатически зонашка дукхха опытни боахамаши экспериментальни базаши я институтa. Цига производственни хьалашка Iилман рекомендацеш тохк.

— Iилмахоша уйла тIайохийт даьгIений хьувкъама меттел, лаьттах комплексно пайда эцара. даьгIенашкарча баьцех хьайбай боахаме пайда дикагIа эцара в, — йоах институтa директора. — Массанена а ховш да, масала, азотни удобренеша лаьттай беркат алсамдоаккхилга. Цхьабакъда лаьттанца азот совнагIа хилча цар хьайбан организма чу шуьийга а йоалаш токсически соединенеш Iоае таьлу баьцашка. Из ца хилийтара фу дергда? Азотни удобреней болрамех дола дош эттар къоастаданза даргдоацаш.

ТIаккха институтски тохкамий плана юкъе дIаболабелар комплексни болх. Iилмахой — биохимикаши агротехникаши зоотехникаш а ветеринараш а — вIаши дага а бувлаш Iомае болабелар баьцаш кхабарен хьайбай дегIах доакъараш дIалатарен процессаш.

Эггара цийсагIа бола удобреней боарам мел хила беза — цу хаттара жоп лохаш массехк шера болх баьб даьгIенаш дика йовзача Морозова Зинаидас.

— ВIаши Экономически новкъостал дара Совето ейпача рекомендацегIа баьб болх, — йоах цо. — Массехк социалистически мехка Iилмахоша шоашоаш еш цхьан ханна яьй эксперименташ. Iалама процессий закономерносташ хьагучаяха гIийртаб тохкамхой. Цу гIулакхя биза эттув баьккхар знанеш дIа-юха теларо. Къаьстта беркате цхьана гIулакхаш леладу оаха Г. М. Димитрова цIерагIча Лакхерча ютбоахама институтерча болгарски Iилмахочунца Янка Якимоваца. Са сай цунца Iилман хьашташ цхьатара хиларал совгIа, дукха ха хьалхагIа деза хьадоагIаш доттагIал я ха.

Доакъарий институте дика йовзаш я профессор Якимова. 50-ча шерашка а укхаза стажировка йоаккхаш ва из. Цу хана къона Iилман болхло а йолаш. Цу хана деза москозски коллегашца Iилман бувзамаш лоаттадеш хьайоагIа из.

Морозовасий Якимовасий лаьтта хьаьндара оттаяь оптимальни режимаш бе-бе я. Из-м иштта хила таралуш а да, Цхьабакъда цхьана эксперименташ еча хана хьагучаяьлар юкъара закономерносташ а: нагахьа санна удобренеш йизза чуэца баьций кхувш хулгаэуламе вещества Iац цариа. Долче, баьцаша -хийшца дегI дахьача хана товса еза удобренеш. Цул совгIа лаьттанца кхоачам боллаш тIоадал а хила еза. Из вывод моллагIча климатически зоне мегаргйолаш я.

Доакъарий дикал а цар шурийнеи шурий продукташтеи еш йола влияни а тахкара болх беш ва профессор Щеглов Владимир. Шозза вIаштIаръяь корпус дIалоац цо кулгалдеча лаборатори. Нийса анализаш еш йола тайп-тайпара техника латт хIара кабинете.

— Хадданза доакъараш кхедара рекомендацеш оттаяле,— яхаш дувц профессора Щеглова, — цхьа бIаь хьайбанна даь Iийнадаш тохкамаш. ХIаьта укхаза сона хетачох, къаьстта белгалбаккха боагIа тха физиолога Кулебякин Юре болх.

Тохкамаш даьчул тIехьагIа гучадаьлар, шура, даьтта, нахча бокъонца стандарташа мааххара кулаш хилар нагахьа санна хьуна йистерча зоне хий ца дуллаш хIара гектара тIа 250 килограммага кхаччалца азот тессадале. Хьайбан организма чура ца эша вещества йохаеш йола доакъарех етта хIамаш а хьаьнй институтe: цул совгIа, къаьстта хьахежача шоай тайпарча баьцаша новкъостал дерга лаьттанцарча азотах дукхха а дукхагIа белок хьахилийтара Иштта я специалисташ яь лоархIамегIа йола вывода ш.

Сога хьахьехкар шоай тайпара опыташ еш йола институтски лизиметрически станци. Хьалъяьккхай люк. Готтигача лоаме тIа гIолла лаьтта IокIалвоал со. Йоккха йоацача тамбурах тIех а ваьле. парргIатача сийрдача бункер чу кийслу со. Цун металлическа пенех хьалъяьла Iалаьмате тукха шуша приборaш. дIа-хьа йийтта йоахк проводаши хьамча шоллигаши.

Ер я хьона тха лизиметрически станце аппаратни отсек, — йоах сона улуввьннa воагIача хий дехкача даьгIений дешашка хьожача лаборатори заведующе Коротков Бориса, къонача Iилмахочо — из приборни комплекс хьаьярех цхьанне.

Бункера пенашта тIехьашка доакъарий лаьтташта кIал оттаяьй лаьттанцарча тIоадала лелам белгалбеш йола приборaш (лизиметраш) а хIаьта иштта температура меллайи лаьтта хьацах вещества ш мел дIауха хьахьоккхаш йола датчикаш а. Еррига хьайоагIаш йола информаци автоматически лакхе хьалтIа тел шоаш дIаязъеча машинаш тIа. Из лаьттанга лелача тайп-тайпарча чоалханеча процессий хадданза зоаккхаш латта кино моrг да. Уж йийзача ховргда лаьттанен баьцаштех мел фу эш, иона хий дехкарен уж кхабарен режим лелае. Специалистий торо хинчай ушал оттарен тух тIадаларен процессех, лаьттанца эуламе вещества Iарах из доре. ХIаьта баьцаш чIоагIа дегIайоагIилга Iалашду.

— Цу тайпара Iилман наькъаца проблема къоастар балхьан толаш. — йоах Короткова. — сона хетаргахьа, «Iуйал деш» лелаьча даьгIений цхьан гектаро ворхI бIаь центнер буц лургья цхьан хина.

Лев ЮДАСИН.
(АПН).

Наха луш дега йIовхал

МоллагIча предприятe болх па соцаш, деттIа лелар дукхача даькъе ремонтни службоех тийна да. Из доаш дика хета а деш мебельно- хьун хIамаш ечa «Терек» яхача фирма № 2 филиале йоккха торо ю ремонтни служба болхлой говзал лакхъяра.

Цу гIулакха филиала кулгалхошта чIоагIа новкъостал ду кадрови, лакха квалификаци йолча специалисташа масала, слесара Мазанов Лев Лазаревича.

Цох лаьца дукха дика дешаш дезаш сона филиала воккхагIча инженерагара Пейсах Валентин Хиокилувичгара. Л. Л. Мазанов лакха квалификаци йола, творчески уйла еш вола специалист. цун къахьегам чIоагIа дукха безаш хилар белгал а даьккха. дукха ха йоацаш хинна цхьа хIама дийцар Валентин Хиокилувича.

Балха кIир чакхдоала да дар из. ГIандаш деча цехера шлифрезни станок цIаьхха едар. Оршот денналга тоа ца еш станок йитача. деррига болх шин кхаь ден сеца латтаргба. — Сага салаIар юкъегIдаьккха лацар. — йоах В. Х. Пейсаха, — хIаьта хьал чIоагIа во дарплан а тIайца социалистически дехкараш а кхоачаш ца деш диса мегаш дар. Из иштта цийсделча ерригача коллектива чIоагIа новкъа хургдар — тха филиал фирма коллективашта юкъе хьалха йолаш хьайоагIа.

СалоIача денoшка болх бе тIадиллар Л. Л. Мазанова, Инженера а слесара а станокага а хьежа болх дукха хилар белгалдаьккхар. Шоатта дец Iуймийна дIаэттача гIоне кIирандийнахьа саорлаца болх бе бийзар станок тоеш кхаь сега.

Филиале дика вовзаш ва Л. Л. Мазанов производствах чIоагIа дог лазаш вола къахьегама передовик санна. Цул совгIа Лев Лазаревич кагирхой доттагIа, наставник а ва. Шин балха говзал кагирхошта дIаIомаярал совгIа, царца бала хьехам. хоза дош новалогIа цунна массаза а.

ХIанз Мазанова напарник волаш болх беш ва 5-ча разряда слесарь Маслов Владимир Сергеевич — профсоюза цехови комитета председатель, хьинаре общественник.

Слесарь говзал Л. Л. Мазанова Iомайир Владимир Сергеевича. Цхьабакъда, цар доттагIал духхьал цу гIуллакхо чIоагIдаь Iац.

Юххьанца Владимир балха венача хана чIоагIа хала дар цунна дуаца. Кхувш воагIа зIамига саг каст-каст чIоагIа эгIазвахе а, дIаьннар ца деш а хулар. ШагIара хьалаш дика доацилга эийра Лев Лазаревича. Цкъа а шозза а Владимира дезале ваха хилар. ЧIоагIа дог лазар цун шин учениках. Производстве а из ма-хулла дукхагIа теркалвеш. эшшача цун гIоней — новкъосталан воагIаш. общественни вахаре из дукхагIа юкъеоза гIерташ хулар.

ХIанз В. С. Маслов опытни специалист. дезала да, хьинаре общественник ва. Цун шин а ба цо Iомабеш бола учеников.

Е. ГРУДИНИН.

Деза совгIат

Дукхача хана дез Чир-Юртара кагий нахи мехкарийи республика тайп - тайпарча районашка балха дIааха безаш хулар. Кхы де хIама а дацар. Цхьан «Предгорный» яхача совхоза торо хилацар кагирхой балхаца Iалашбе. Цу тайпара хьал дар юрта Маа ев Iальви Советски Эскаре гIулакх де водаш а. Итт класс яьккха взьнавар цу шера Iальви. Сийлента Эскаре гIулакх даьккха цIавеначул тIехьагIа шин юрта гонахьарча моллагIча городе е районе балха ваха уйлаш яр цун. Из дар 1963 шера. Дукха ха яллехьа новкъосташкара а. цIагIарчарара а каьхаташ аха эьлар Iальвега юрта йисте хьалъе йолаьча йоккхача цементни заводах лаьца дувцаш. Iальви нийсархоша чIоагIа дог гIоздаьнна дуцар кеода е йолаьча гIишлех даьца. ХIанз бе болх лехаш гаьна аха безаш дацар Чир-Юртарча кагирхой гIулакх.

Эскаре гIулакх даь а варна цIавеначул тIехьагIа, кхыча кагийча нахаца цхьана хьалъеш латтача цементни заводе балха вахар I. Маaев. Цхьаккха профессе йоаца зIамига саг вкъарчов вехар: Iалаьмате йоккхача гIишлоно цецваьккхавар из. Къонача болхлочов новкъостала баькха кийча хилар дукха бараш. Цудухьа тамаш е езаш дац завод хьалъеча болх беш даьккхача 10 шера I. Маaева маляра а, штукатура а, слесара а, автокрана водителя а говзалаш Iомаяь хилара. Из деррига хургдацар Iальви ше чIоагIа къахьегама тIаккхувш, долла хIама ха гIерташ вецаре.

Цун хьинаре къахьегама боагIаш бола мах баьб: ленински юбилейни медалаца. «Социалистически яхьа отличник» яхача значокаца белгалваьккхав из, дIайийцав КПСС мугIарашка. Иштта дукха общественни болх а бу Маaева. Профсоюза цехкома председатель, халкъа дружина командир ва из.

Дукха ха йоацаш Нохч-ГIалгIайчен цементни завод хьалъеча хьинаре къахьегарах цхьаькха а доккха паччахьалкхен совгIат делар Маaев Iальвина: «Знак Почета» яха орден.

Т. ДИКАЕВ.

БАМ—СибарегIен кхоаненга бода никъ

СибарегIен экономика дегIайоалаена БАМ-о лоаргдолча даькъах дуви АПН корреспондентаца ше къамаьл деш СССР Iилмай Академе СибарегIени Дальни Востокен географе Институтa директора заместителя, географически Iилмай доктора Воробьев Владимира.

— Края экономика дегIайоалаяра фу пайда барrба БАМ билларах? Ши миллион гаргга квадратни километр моттиг ма йий наькъо чулоацар.

— Иркутскии Читинскии областий, Бурятски автономни республика саг ца вахача районашка гIолла чакх а баьлла, дIахо — Амурски областех Хабаровски краех гIолла дIагIоргба Байкало - Амурски никъ. Никъ юкъе кхаьччача метте буллаш латт зIамагIбола БАМ оалаш бола никъ — цига: цаI — къилбаседенгахьа, Якуте, вож — къулбехьенгахьа, къаьнарча Транссибирски наькъа дIатIаккхаччалца. Цу деррига хIамаша торо хулийтаргья СибарегIарча къилбаседен кердача эренашка энергетически белален ресурсаш пайданагIча тайпара хьаелла.

БАМ-о лоацберrба Дальни Востокерча Тайжача океана порташкара вай мехка юкъе кхаччалца бода никъ. Цо дагегIа а дIаккхача эттагIа а хулийтаргда Тайжача океана бассейнерча дукхача мехкашта долка мухьаш.

Ерригача СибарегIен географически хьало а БАМ-о чулоацача зоно ше а — из Монголенеи Китайнеи лоаллаха а Японеца, США-на, Канадана тоьал юхе а хилaро — кхы дикагIа де йиш йоацаш новкъостал ду арахьара торговли дIа-хьа лела культурни гIулакхаши дегIаккхувлара.

Къахьегам дунол халкъашта юкъе бекъача СибарегIено дакъа лоаца дукха ха я. Цхьабакъда, нагахьа санна хьалха СибарегIени экспорта керттера статьяш бехк. бедал. хьхиннаяле, укх тIехкьарча 15 шера сибирякаша чучеи арахьачеи рынкашка лоттаду алюмини, целлюлоза, металлах сатхалаш ю станокаш. нийса прибораш, медикаменташ. Российски Федераце экспорт кхаьсихьийта хьаеча продукцех СибарегIено лоаца дакъа укх пхийтта шера диазза доккхагIа хиннад. Из да СибарегIарча Къилбаседенна плана боагамагIа индустриализаци ярах. йоккхагIйола гидроэлектростанци, сийрда бесаш долча металлурге низ бола предприятеш. целлюлозни комбинат, гIишлошъеча индустре предприятеш шийна чулоаца Братски санна йола йоккхий промышленни комплексаш укхаза хьалъярах хьахиннар. Дагадоккхарга аьлча, укхаза ол. Братски территориально -промышленни комплексагара дIадолалу БАМ.

— Бокъонца малагIа Iалама гензаш хьаелларгья вайна Байкало - Амурски наькъо?

— ТIехника цIаста доалла Удокански моттиг. Цул совгIа, Якутера, «зIамигача БАМ-о» чулоацача зонера, кора яьй 40 миллиард тонн хиллал коксующи кIорий запасаш. КIора гонза хьатIаотташ я 2,5—3 миллиард тоннага кхаччалца аьшка руда доалла йоккха моттиг. Уж цигахьа мара ца хулча тайпара аьттув болаш цхьана нийсъенна моттигаш я горно - металлургически комплекс хьаира.

Иштта цIераш яха йоагIа Бурятерча асбести слюда - флогопити, Къулбехьен Якутерча апатиташи торфи доаллача йоккхийча моттигий я. БАМ-о чулаьцача моттиге 15 миллиард гаргга кубически метр хьу я.

Алхха БАМ-а лала гIолла нийслургйолча Iалама гензех кхоачамбаь йитача харцахьа хургдар уж цIераш. Цу транспортни пхьала-м Iалаьмате дукха говнаш а ма хургдий тIонаькъий, хIаьттера дараш хин наькъий хьисапе, кемаш лелача итташ хинех тIех а баьнна гIоргба БАМ. Уж тIагIолла хьу Iолехкаш а хIанз укх сахьата тIаккхача хала йолча Якутена юккъерча Олекмай атагIара дошув доалла, Вилюйски газа конденсат йоалла моттигаш хьаеллара хиланза яргйоаца материалаши оборудовании дIаккхухьийташ а хургья.

БАМ билла болабарца дувзаденна СибарегIен электроэнергетика кхоаненах, СибарегIен хин запасех фу ала йиш я Хьа?

— Байкало-Амурски наькъо новкъостал дергда транспорта лимит меттел. иштта хIанз Дальни Востоке лелаю электроэнерге лимит а дIаяккха.

Амурски области хIанзле а хьалъеш латт I миллионни 290 эзари киловатт низ бола Зейски ГЭС. БАМ-о торо хулийтаргья цун малхбоалехьарча ткъама гонахьарча дерригача доккхийча хиш тIа гидростанцеш хьалъе. Энерги яккхарал совгIа цу гидростанцеша йиш хулийтаргья укхазара хьаресамаш хьалхагIа санна чурча хин боарамаш цIаьхха хувцалургдоацаш лораде. Дагадоххарга аьлча, нагахьа санна цхьа ха яьннача хана хургдола хIамаш цкъа вай дувца денналолаш, СибарегIа хьаьнча волохранилищешкара цIено теза хий а хила тарлу цхьан хана экспорте кхухьийташ Алхха цхьан Байкало ший кхеран бога чу лоаттаду дерригача дунен тIарча цIеначa хих 20 процент.

Цхьаькха а лоархIаме цхьа резерв хьаелларгья БАМ-о ховхача даьгIенийи кагий хьунаш тIайолча участкайи хьисаперча целинай дукхха миллионаш гектараш. БАМ-о чулоаца зона тохкаш хиннача СССР Iилмай Академе СибарегIарча отделене специалисташа йоах, цу лаьтташка дахкаьча хIанзарчар тайпарча боахамаша лаьттанцарен хьай башкарен йоалача продукташца сибирякаш Iалашбаь ца Iеш, дунен рынке кхаьийта совнагIа а тергья уж.

Александр ГОЛОВАНОВ,
АПН корреспондент.

БОЛХ КХЕТАМЦА ВӀАШТӀЕХЬБАЬККХАЧА

ИйслагӀча пятилетка тӀехьарча шера план ханал хьалха кхоачаш а еш, КПСС XXV съезда сийлеца накъаяхача декъхий социалистически декхараш тӀаийцад Грозненски экспериментальни - механически завода болхлоша. Уж тоаме кхоачашдара шера социалистически яхь йоаржаяьча цаӀ ихьа бутт дӀабахийтабаш паччахьалкхен плани тӀаийна социалистически декхараш тӀехкхоачаш ца деш.

Заводе арахеца тайп-тайпараа машинаш, оборудовани дикка йовзаш чӀоагӀа хоттташ я РСФСР жилищно - коммунальни боахама министерства на кхоахIача промышленни предприятеша. Цаь хьашташ а дикка кхоачашду завода коллективо. Продукцеша реализаци яра ах шера план 101,3 процент кхоачаш а еш. планагӀа лаьхIачул совгӀа маьхала яьккхай 17 эзар сома маьхала товарни продукци. ДӀадахача шера ялх бетта реализаци яьчул 18 процент дукхагӀа продукци маьхала яьккхай укх шера цу юкъа. Къахьегама овсаде лаккхъара ах шера задани 104,6 процент кхоачаш а еш, соахкарчул 23,1 процент лаккхъаьй из. Задамел совгӀа продукци маьхала яьккхар, арахецача продукцега дӀабодда мах лохбарах, бедал, электроэнерги, металл, кхийола материалаши кховрах укх шера планал совгӀа паччахьалкхена итт эзар сом пайда баьб.

Цхьа шу дӀадахийтаи завода коллективо массехк тайпа керда продукци ара ца хоцаш. Хьалхарча ах шера цига кийча я яь арахеца йолаяь «АР-53А» яха асфальторазогревателаш. Из хадкъа боахама чӀоагӀа эша продукци я.

Завода бригадашта юкъе яьожача социалистически яхье хьалхалаттачарех а Козенков Петр Александрович керте латта слесарий - сборщикий бригада. Хьалха дӀаяхача хана эгара тӀехьаюсачарех цаӀ яр из. Массехк бригадо хувца вийзав, цхьабакъда болх толлуш бацар. Цу бригада болхлой кулгашка гӀолла чакхдоал заводе ерига арахецача продукцех 50 процент йола продукци. Цудухьа бригадо шийн задании кхоачаш ца яи чӀоагӀа Iатакъаь предприяте ерригача коллектива белха тӀа. Цу гӀулакхо уйла яйтар предприяте кулгалхошка. партийни профсоюзни организацей разамошка. Шоайла дага а баьна слесара - сборщика болх а бери цу белха тӀа йоккха опыт йола Петр Александрович хьожаве, лаьадIро цар бригадира. Уж дог тийша бар оцар бригадера деза эгабаьккха бригада болх цо тоабергхилара. Цох уж гӀалат а балацаб.

Барт - цхьоагIо, а йолаш хьинаре къахьега ше керте латта коллектив дӀайолаялийтара дукха халонаш нийсъелар кердача кулгалхочеа. Къахьегамех производственни дисциплина телхае Iемачарна юкъе дукха кхетама болх бейзар. ХIанзалца цар лела даь гIулакхаш чаккхадоагIдоацилга дIахайтар массаеша. ХIаьта а цхьацца дараш хьалха санна къахьегама дисциплина телхаеш бар. Царна, иштта цIагIарча деваланица цох лаьца къамаьл хилар бригадира. Производствозка а иштта шоай деваланашта а цар деш дола зе дIадовзийтар. ДукхагIбараш бакъалгаьа баьлар. ХIаьта тIехьавуьлаш, программ ейтар слесарь - сборщик Ряженко. Массехказа цунца шийн беседа хинначул тIехьагIа бригада производственни совещани йир цуи дисциплина юацара. Хьалха из санна къахьегама дисциплина телхаеш цунца лайнIача цун эгара гаргагIа болча новкъосташка дувцийтар бригадира цо леладер чаккхдоагIдоацилгах. Хьо тха новкъост вац, хьона къамаьл вац, хьо тхона тарлуврвац. Iа лелабу накъ оаха чакхбоалийтаргбац, йолхар цар шоай новкъостага. Шийн новкъостех валаран цхьоали хала хилар. цаь дувцар шийна дукха дувцалгеи дика кхетадир нов. Ерменерос. Бригада коллективапа дош лелаб кхы шийгара гIалат ца далийта. Цун дош чIоагIа хилар. ХIанз бригаде меттел ерригача заводе а дикагIа лоархIача производственникех цаI ва из.

Иштта къахьегам кхетамца вIаштIехьбаьккхача... цхьоагIо йолча бригадо хIара сменагIа 140—150 процент кхоачаш шийн норма. Цудухьа шийн пхе шера задан хIинзчул дукха хьалха кхоачаш аяь тIайоагIача пятилетка календарагIа къахьегаш я бригада. Овсаре къахьегаш а кхоачаш Iеш оамад яц бригада болхлой. Цар тIатIеттта къовсам лоаттабу арахеца продукци дикагIа хилийтара. Цу даькъе а дика ка йоал цар. Бригада кийтъо турбаш гоамъю станокаш, ворса заготовкаш, асфальторазогревателаэша оатталаш дикеч тIехдикеи маоа хилац.

Пхе шера план завода болхлошта юкъе эгара хьалхарча кхоачаш а яь къаьстта дика къахьегамца белгалбаьна ба цу бригадера слесарь-сборщик Хаиукаев Юно Ханоевич, сварщик Вакуленко Александр Михайлович, кхыбараш. Юкъера лаьохIача хIара сменагIа нормаш 150—180 процент кхоачалш цар.

Б. КОСТОЕВ.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) слесарь - сборщик Ю. Ханукаев, сварщик А. Вакуленко, слесарь - сборщикий бригадир П. Козонков.

И. ПЛИЕВА сурт.

ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ — ДУКХАГIА

Колхозийи совхозийи фермай коллективаш тIагIертта къовсам лоаттабеш я хьайбай продукташ яхарен кийчъярен халкъбоахама планаши тIаийна декхараши толаме кхоачашдар духьа.

Республике кIезига яц шоай планехи декхарехи дика лоархIаеш йола фермаши районаши. Иштта, масала, Ачхой-Мартановски района боахамий вIаштIехьдаьннал соахка укх хана кийчдаьчул дулх—3 процент, шура — 8 процент, тха—14 процент дукхагIа кийчде. 16-гIа июль тIакхоачаш соахка укх хана дIадеппачул дулх — 19 процент, шура — 4, фуаш — 10, тха — 2,2-зза дукхагIа дIаденнад Надтеречни района совхозаша.

Шурен фуаши дукхагIа дIаду кхыча районашка а.

Малгобекски, Надтеречни, Ножай - Юртовски районий боахамаша ханал хьалха кхоачашъяьй паччахьалкхенга тха дохкара шера план.

«Самашкинский», «Назрановский» совхозашка — 8 процент, «Гехинский», «Гойтинский» — 9, «Предгорный» совхозе — 39 процент лаккхъеннай дIалуш йола шура. Цу тайпара масалаш дукха да.

Цхьабакъда, дукха фермаш я йолаш йолча торонех бизза пайда ца эцаш, хьайбай продуктивность лоха я, кIезигалу паччахьалкхенна дIалуш йола продукци.

Соахка укх хана еххачул 2 процент кIезигагIа шура йохк Грозненски района боахамаша, Гудермесски районо — 4 процент, Малгобекски районо — 2 процент, Наурски — 3 процент кIезигагIа.

Соахкарчул дукха я кIезигагIа фуаш нийцад Гудермесски, Назрановски, Ножай-Юртовски, Сунженски районашка. Грозненски районе йоккхагIчарех лоархIача № 1 йолча шурий совхозе 15 процент лохдаьд шура йохкилга, «Горячеисточненский» — 22, «Дружба» совхозе — 23 процент.

Фуаш дохкара иштта тIехьаюс «Кавказ» яха ков тIара оалхазараш леладу фабрика, Сунженски инкубаторни станци, «Ермоловский» совхоз.

Хьалаш цхьатарра доллаше а цхьайолча коллективаша хьайбай продукташ яхлоаи йохкари дика толамаш доах, хIаьта вожаш геттара тIехьаюс.

ИйслагIа пятилетка чакхйоалача шера шоллагIа ах шу дIалоладеш хIара ферма болхлой декхарийла ба хьайбай продукташ дукхагIа йоахилга Iалашде, тIаписа декхар дIатакха, паччахьалкхенга дулх, шура, фуаш, тха дохкара планаши социалистически декхараши кхоачашдулургдолча тайпара шоай къахьегам вIаштIехьбаккха.

16-гIа июль тIакхоачаш шурей фуаши дIадалара 1975 шера халкъбоахама план кхоачашъярах йола

СВОДКА

план проценташа

Районаш	шура	фуаш
Ачхой-Мартановски	59	134
Веденски	110	107
Грозненски	48	51
Гудермесски	57	127
Малгобекски	53	140
Надтеречни	55	120
Назрановски	52	105
Наурски	56	90
Ножай-Юртовски	135	102
Советски	59	112
Сунженски	50	56
Урус-Мартановски	57	108
Шалински	55	56
Шелковски	58	117
Ерригача республике гIолла	53	58

Маьлха кашамаш

ФЕЛЬЕТОН

Пхи эзар шу хьалха Iаржача форда Малхбоален йисте шоай тайнан баьччаш дIабехка кхерех маьлха кашмаш деш хиннад наха. Уж тайпа кашмаш да лоамян довкъашка а, хин атагIашка а. Доккхийча кхерех даьча цIецой тайпара да уж. Лоамах хьадаьхе, шаьрдий-нийсдий дуне мел доаллача хана вIашагIдаргдоацаш, вIаши бага а уттийташ маьлха кашмаш деш хиннад цу хана баьхача наха.

Ховш ма дий, цу замах хIанз санна низ бола техника, бульдозераш, экскаватораш, подъемни кранаш, кхийола низ бола машинаш ца хиннилга. Цхьабакъда, хIанз йолча СУ-9 гIишлошъяра управлене бечул дикагIа гIишлошъяра болх беш хиннаб цар. Из гуш да Кердача Реданте хьалъеш латта школа а, цига хьехархошта деш дола йиъ квартирана лаьрхIа цIа а мишта ду хьежача.

Уж балхаш дIадолаленнад 13 январе 1975 шера. ХIанз ах шу дIадаьннад.

ГIишлошъерий декхар да: 1975 шера керда дешара шу долалуш школа а хьехархой цIа а йистедаккхар.

ЦхьоалагIча апреле йистебаьккха хила безаш бола керттера болх 1 июне мара чакхбаьккхабац, хIаьта цу балха юкъе гIалаташ даь моттигаш а я. Совхоза парткома а, Кердача Редантерча юрта Совета а, СУ-9 кулгалхой а дехарца Кердача Редантерча школера хьехархой шоаш отпускаех болхаше а школа сихагIа хьалъяра а, йиъ квартирах латта цIа хьалдаь даккхара а шоай бригада вIашагIа а теха 28 май денз укхаза болх беш ба.

ХIара дийнахьа Iуйрийна ялх сахьат даьлча денз сайрийна бархI сахьат даллалца укхаза хул цу бригада болхлой. ХIаравар дийнахьа 12 сахьата балха волаш нийслу, делкъийга салоIа ха дIаяьккхача а. Баьча балха хьисап дича цIеношта лард йоллаш 5 саго 20 балха дийнахьа ларда Iочуеттар 50 машин бетони маркхали ба. Лард лоха йолча хана-м, техникага ца хьежаш, кулгашца бора наха болх. Иштта, 28 май денз 4 июне кхаччалца пхе балха дийнахьа чакхбаьлар цунах нийсса ах болх. ХIаьта цу юкъа шин дийнахьа бетон йоацаш а лаьттар.

Вож ах болх чакхбоаккхаш кран эшаш моттиг нийсъелар. Кран йоацаш болхлой багIаш 7 балха ди доадир. Крано 4 дийнахьа новкъостал дича из болх а чакхбаьлар. ТIаккха 20 июне денз дIайолаелар керда халонаш, лард кхы а 0,9 метр лаккхъе езаш я, бетон йотта кран яц. ХIанз блокаш яхка еза. Мичай блокаш? Ерригача стройке, Вознесенски газобензинови заводе гIолла а го баьхар болхлоша блокаш лехаш. Ахаш йийнеи, оагIош кагденнеи цхьан боарамагIа йоаца кусокаш гулйича, эшачун ахаш а вIашагIтохаялланзар кхаь-диъ дийнахьа го баьхача.

Цу тайпара гуш да болхлой нийсса ах балха ха зехьа йовш хилар. Ала деза, гIишлой хьалъеча цхьаккха а объекте болхлочоа тахан Iа ер болх бича, еррал алаш хургда хьона аьниа язъяь дIалуш наряд йоацилга. Цудухьа СУ-9 кулгалхоша дувцача хабарга ла а дийгIе, балха дIаэтта вола болхло, шин-кхаь дийнахьа, е дукхагIа дале а, болх а бийя, ше баьча балхах «шуца боагалба ер», — аьле водд укхазара.

Иштта цхьанне дIаболабеш, вокхо дIакхоачаш ца беш юкъагIа буташ лат Кердача Редантера СУ-9 йолча управлене гIишлошъяра болх. Дукха нах ба Кердача Реданте гIишлошъеча болх беш. Цу болхлошта юкъе цхьаккха а тайпара кхетама болх бац беш.

Лакхе вай дийца маьлха кашмаш деш хинна нах-м хилара доахаш чкъаьрий дуаш а, кIезиг-дукха цIер тIа мерца хьуна оакхарий дулх дуаш а хиннаб. Дулх дуаш хиннаделаре, царна низал дола кхерий хьалъийде а могаргдацар! Цхьабакъда, Кердача Реданте ра школаи хьехархойи цIенош хьалдеш боахкача болхлошта дуача хIаман уйла еш цхьаккха а вац. Хеталу СУ-9 кулгалхойи «Алханчуртский» совхоза кулгалхойи уж дегIах низ боалаш пхи эзар шу хьалха хинна нах Кердача Реданте гIишлош хьалъе юха дийнабалар дог доахаш ба аьниа.

И. БАРАХОЕВ,

Кердача Редантерча № 5 йолча школа хьехархо.

ТIЕХЬА ЮСАШ ХИННАР ХЬАЛХА ЯЬННАЙ

Дукхача шерашка паччахьалкхен план кхоачаш а ца еш паччахьалкхен декхар тIадусачарех яр Самашкински консерви завод. Укх тIеххьарча шерашка овлангара денз хувцаденнад заводера хьалаш, тоабеннаб болх. ДIадахача шера план а тIаийца социалистически декхараш а тIеххкхоачашдир заводчанаша. Укх шера плани социалистически декхараци тIеххкхоачашдара мел эша хьалаш а Iалашдаьд. Шийн хаиннахьа ремонт яь кийчйир ерригa технологически линеш, светоэррационни фонараш я цехашка, хица помещенеш шелъяра йола батареш чуяьккхай.

Консервщиканий къахьегам аттача баккхара а дукха балхаш даьд. ДIадахача шерашка Iимеца яIайха яр цехашка, цунца дувзаденна цар чу гIеттача Iанаро чIоагIа новкъарле йора балха тIа. ХIанз болхлошта мел эша хьалаш Iалашдаьд ерригача цехашка. Хьалхе кулгашца юлаш хинна банкаш хIанз механизированни хьисапе юлл. Реконструкци яьй вакуумни автоклавни отделенешта. Механизаци яьй кхыча халача балхашта а. Масала, кийча продукци складашка дIакхухьийт монорельсаш тIа гIолла лелача вагонеткашца, шеръяьй моюши отделении бедал латта моттиги.

Баьцадаарий цехера ерригa бригадаши сменаши графикал хьалха ювлаш къахьегаш я.

— КПСС XXV съезда сийна къахьегама вахте эттача тха коллективо кердача сезонагIа кхы а дикагIа толамаш доахаргда, — йоах профсоюза завкома председатела нов. Доцаева. Баьцадаарий цехи сокаш йоаха цехи биззача низаца болх беш я. Завода керттера цех я консервни цех. Консерваш арахецара ах шера план 20 июне тIеххкхоачашйир цеха коллективо. Ах шера планагIа но арахеца езаш яр ши миллиони 240 эзари условни банка консерваш. Цул совгIа цеха болхлоша социалистически декхараш тIаийцадар ах шера задание совгIа 30 эзар условни банка консерваш арахеца. Уж декхараш ткъоалагIча июне тIеххкхоачаш а деш цар планал совгIа арахийцар 380 эзар условни банка консерваш. Бутт бовлехьа кхы а планал совгIа бIаьи эзараш условни банка консерваш арахийцар цар.

Социалистически яхье хьалха латташи шоай сменни нормаш даим дикка тIеххкхоачашъеши я Дадаева Хелисат керте латта сменен Кадиева Эсета кулгалду бригадеи. Шоай новкъостанта хьоакхам телаш къахьегаш ба стерелизатораш Мутиева Бикату, Тахаев Супьян, тельферисташ Узаров Махьмад, Эсмурзаев Шуъ, кхыбараш.

А. ЗАЙНУТДИНОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Тахан—Польша юхаметта оттаяь Ди

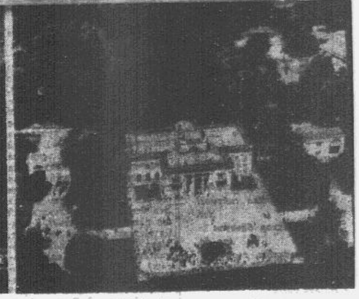

Варшава — Польски Халкъа Республика столица — шийн ерригача хоаленца пакъаенай цIийна: цхьаккха лер йиезан тIема шерашка цуниа тIаэтта дуьах, архитектурни формашка дIадаьа хоза товъяь а нах баха керда районаш, хоза а шоаш ма-хиллара а юхаметтаоттаяьй Старт Мяст, Новы Свят шера улицаш, бульвараш, дог хьестадеш хоза я паркаш, скверараш.

Варшава хозален къайле — бахача наха шоай город Iалаьмате дукха езаш хилар. столица шийн тайпара къаман эквотика йолаш хилар я.

СУРТА ТIА: Польски столица правобережни район — Прага, Лозенковски паркера хи тIа яь Дворец.

ЦАФ—ТАСС сурт.

ПАРГIАТАЧА КЪУЛБЕХЬЕН КЕРДА ШКОЛА

«ДОНГ ХАНЬ» ЯХАЧА КОЛЛЕДЖЕ

Класса низ айххийта тIатоIаянза хиларах Тхи зе йиш я сога тхо цо теркалдалехьа. Массаза а дешархой хулаш дола кIай дувхар — оагIонцара хьалъеттIа а яь айххийта дIакъайла кочи дIаьха гоазаш дола хачии, пхьукIоаг йолча зиг а хьоарчадаяь Iатайса сомача керта кIажараш. БIарахьажар — елаенна, раьза йолаш, цхьабакъда, бувцалургбоацаш бола бохам цхьанахьа кIоаргга дег чу баллийса болаш санна.

«Донг Хань» яха кхалнаьха колледж яьнка Ле Тхи Ким Тхи лохевча классашка иллой урок хьехаш йоалл. Хоза йиш, бoча ека берий оазаш. Массехк бутт хьалхагIа а тIехьа «Бак Хо» — «дади Хо» яха вьетнамски халкъа баьччах Хо Ши Минах дола илли низткъа оаз яйташ, къайлагIа вIашагIкхийттача моттигашка мара дахацар. Тхина из илли хов дукха ха я — Хьюэрча революционни подполье дакъа лоацаш ма хиннайий из.

Урок йистеяла йисача хана колледжага хьажа йола со. 3027 дешархо ягIа цига деша — ялхалагIча классагара шийтталагIча классага кхаччалца, 93 хьехархо ва. Халкъа кортамукъалец герзашцарча низий доакъош Хьюэна гаргакхаьчача хана корзагIбаьна тIехьашка бодаш лаьттача бIуао баха нах низагIа цигара дIаухийтар. Хьюэ баьха итташ эзараш нах, шоай кхуврчех а баьнна. Даьнге сайцабар. Царна юкъе нийсбелар иштта «Донг Хань» яхача колледжера дешархой а хьехархой а. Из мукъаяьккхачул тIехьагIа мара вIаштIехьдаьнналц цар юха цIаберза. Юха а дIайолаеннай занятеш.

Ерригача Къулбехьен Вьетнаме оттадаь халкъа Iаьдал маьрша вахар вIаштIехьдоаккхаш да. ХIаьта цо керттера уйла тIайохийтача хIамаех цаI — школерча дешара система. Школо шоай даьхеи патриоташ сакхетаме бола керда общество хьалъеш хьалхехбергболча, дешархой къамап литературанеи культуранеи тIабергзабергболча, кIоаргеи чIоагIеи знанеш тергйолча тайпара эргаяккха еза из.

...Колледжа чухьарча ковнаго баьккха латта нийче хьалъюэ кIай дувхар дувхача зIамигача гIовлгаша. Урок чакхъяьлар тIаккха оаха 18 шу даьннача выпускницаца Тхица хьоашал тох. Шийх лаьца дувц цо.

ТХИ ВАХАРЦАРА ЦХЬАДОЛА ХIАМАШ

— Фуд-аз революцена даьр? Из — океана йистерча гIомара зIамига буртигилг мара бац, — эхь хеташо ела а къежи йоах Тхи. — Даи нанеи Iалаьмате къе даьхад ха, цудухьа бер долча хана денз халонаш лайнай аз. Са дай революционераш хиннаб, хIаьта цар новкъостал даьд сона зулама овлаш халкъ дехкарий гурматилг Iаьдала керте латтача обществах шийх лоахкаш хилар кхетаде. Из обществои из вахари революционни наькъаца мара къоастадулургдац.

14 шу даьннача хана подпольни организаце связной хилар сох. Са вежарий а йижарий а иштта хьинаре юкъебахар цун балха. Цу хана тхоай цIагIа лочкъавалъ лелавора оаха областной комитетера цхьа подпольщик. Цун лер лаьцар охрапко. Тха цIагIара лаьцар из. хIаьта цунца цхьана тха бергига дезалхой а лийцар. Моттигерча набахта нийсделар тхо. Палачаша къиза етар тхона, тхога дерий дайта гIертар уж. Цхьабакъда цхьанне а цхьаккха дош аланзар. Лира хилара йовзаш йолча Кондао яхача гIайрен тIарча Плуо-Кондор яхача набахта дIадигар тхо цу хана.

Цига тутмакхашта кийчдаь унзаре «цIокъий оагилгаши» лаьтта кIалхара карцераши яр. кхы а чIоагIагIа дергдолаш низаши тIалоаттадергдолаш Iазапи дар. Политически гIулакхашта лийца боаккхача кхалнаьха камере нийсъелар со. Са бехка хьоттаде цхьаккха бахьан дацар Iаьдалий, хIаьта соца лийца боаккхача новкъосташеи «цIокъий оагилгашка» боаккхача тутмакхашеи дIадехар со дIахецилга Керда репрессеш тIалаьхкар царна, цхьабакъда, уж хIаьта а тIехьашка боаланзар Пхи бутт баьннача гIолла, 1972 шу чакхдоалаш, со дIахийцар. Иштта байтар сона революционни солидарноста низ. Массехк бутт мара бац са нах боадонера арабаьнна.

Хьюэ юха кхаьчача лоамашкарча революционни центраца бувзам тессар аз. Сона тIадилар лакхерча классашка деша багIача мехкараштa юкъе «Ао чанг» («КIай барзкъа») яха подпольни организаци вIашагIйоллилга. Юххьанза пхи саг вар цунна юкъе, хIаьта Хьюэ мукъайоаккхача хана — бIаь согIа. Бахача наха юкъе болх бора оаха. Къулбехьен Вьетнама Республика ханна йолча революционни правительства политика дIайовзийтар наха.

ХIана тха школе вIашагIъеллай Хо Ши Мина цIерагIа къахьегаш кагирхой Союз. Хьинаре новкъостал ду оаха халкъа Iаьдала. Оаха кхетаду, паргIатача Къулбехьен гIулакха селханарчул дукхагIа тахан тхоаш болх бе безаш хилар.

ХО ШИ МИН ДЕША ВАЬГIАЧА

«Укхаза деша ваьгIав Хо Ши Мин», — из бар «Куок Хок» яхача маIача наьха колледжа директора Нгуен Ван Бона эгара хьалха сога баь хоам. 70 шу хьалхагIа хиннад из, хургвола вьетнамски халкъа баьчча Хьюэ венача хана. ХIанз школьникаша шоай кулгаца хьаяьй зIамига музей. Доккхал деи хьахьувкх тхога директора Вьетнамера революце котало шийн цIераца ювзаенна волча сага книжкаш, фотографеш, письмой копеш чугуладаь цхьалхо йола цIа.

«Хьюэ баха нах традиционни революционни уйла йолаш ба». — Из аьлар сога Халкъа-революционни комитета председатела Нгуен Хуга. Колледжерча дешархоца хьоашал техача хана дагабехар сона уж. Цар вийцар сона. Халкъа герзаццара низаш Хьюэ чудолача хана лакхерча классашкарча дешархоша Къамап кортамукъален фронта байракх городе эгара хьалха урагIа миштa егIар. 25 марта геттара Iуйрийна, марионеточни тIемахой цхьатарра удаш лаьттача хана, Хынг яхача хин лаккхача шув йисте теркаш ягIар байракх.

Марионеточни Iаьдалаш долча хана колледже революционни группаш яр. Гуча ца йовлийтар дукхе цар хьакхайкацора шоаш культурни е спортивни союзаш я яхаш, хIаьта шоаш къоначa пропагандистий кадраш кийчйора, хьунагIарча партизански отрядашцеи провинцерча подпольни центрашцеи бувзамаш лоатталора. Город мукъаяьккхача хьалхарча дийнахье а денз халкъа Iаьдалца ба дешархой. Дийнахьа занятеш ю. хIаьта сайрийна городера порядок лораеш йолча патрулашка дакъадоал уж, районни митингашкеи собранешкеи дакъа лоац...

Хо Ши Мин — вьетнамски меттала «хьаькъал дола саг», е «кхыбараш Iомабер» яхилга да. Сона Iаднка ювцаш, директора Нгуен Ван Бона аьлар: «Иштта цIи йоаккхаш хиннача саго вьетнамски халкъа юкъе знанеш сердал йоаржаяьй. ХIаьта тахан цун васкеташ дахаш да».

Ольга ТРОФИМОВА,
АПИ спец. корр.
Сайгон—Москва.

СЭВ: ДОАКЪАШХОЙ ДУКХАГIА ХУЛ

ВIаши Экономически новкъостал дара Советаи Иракски Республиканеи юкъе яьча соглашенеца кулгаш яздар дага доацаш хиниа хIама дацар. ДегIахача паччахьалкхеший, СЭВ-аца корта болаш леладеча бувзамех ког гIоотолга а еш. шоаш экономически кхычарех тийша хIама доацаш хулга чIоагIдарца тIа-тIа дукхагIа хьашт хилар вай деношка хила ма-доагIара дола хIама доландаь хиниа а из Iеш дIадахача шерашка СЭВ-а мехкийи Иракски Республикеи шоайла шерра экономически Iилма - технически гIулакхаш леладара практика дIайолаеннаь а.

Советски Союза новкъосталца Богдадера Басре кхаччалца биллача машиновкъа гIолла Чехословаке локомотиваша дIаувзача вагонашка дIа-юха кхувл пассажираш.

Из масал дика аьттув болаш ба цхьана леладу гIулакхаш шаьра гуш хилар хьахьоккхара. ХIаьта вIаши юкъе цхьана леладу боахами гIулакхаш кIоаргагIа хьахьоккхаш йола даннеш ераш я. СЭВ-а новкъосталца Ираке хьахиннай 200 гаргга керда промышленни юртбоахамеи предприятеш, электростанцеш, транспортни гIирсаш, социальни культурни гIулакхашта лаьрхIа объекташ. Цар доккхача даькъе новкъостал даьд хIара шийна доагIача даькъа промышленни продукцех 70 процент совгIа яр кхоачаш йолл къаман экономика паччахьалкхен сектор чIоагIъяра. «Багдад обсервер» яхача кIирана цкъазза арадувлача газета шедола бахьан дар СЭВ-о ду новкъостал экономически социальни прогресса цIенхашта фактор я алара.

Советски Союзо новкъостал даьд хIанз хIара шера бархI миллион тонн мехкдаьтта доахача Къилбаседехьарча Румейлера Ираке духхьашхара къаман йоккхий мехкдаьтта промыслаш хьалъеча, иракски мехкдаьттахой кийчбеча. Шийн мехкдаьтта рузкъех пайда эцара Ирака эффективни новкъостал дара дIахоьа гIулакхаш кийчдеш я СССР-и СЭВ-а членаш дола кхы мехкаши.

Африкерча, Азерча, Латински Америкерча «кхоалагIча дунен» дукхача мехкаша шоай экономика дегIаахара никъ СЭВ-а мехкашца леладу болхама гIулакхаш шердарца бувз тахан, хIана аьлча цхьана леладу уж гIулакхаш йIаьххача хана лаьоxIа, нийсхен, вIаши юкъеча гIойлел, къонане паччахьалкхений шоай тейпара хьалаш массе оагIорахьара теркалдара принципаш лерраг!а кхоачаш а еш леладендаь.

Социалистически паччахьалкхений экономикаца корта бола бувзамаш Малхбузерча дегIадаьхкача мехкашта а гIойле йолаш хилар тIа-тIа шаьрагIа гуш да. Царех СЭВ-аца цхьана гIулакхаш леладара хьакъехьа эгара хьалхагIа соглашени яьр, ховш ма-дарра, Финлянди я. Ши шу хьалхагIа дар из. Цу хана денз толаме къестадеш да Финлянде экономикана а СЭВ-а дукхача мехкий халкъа боахама а доархIаме дола хьдда дешаш. Цу тайпара цхьана леладеча гIулакхех хьахиннараш къовбаллдаь тIаийцад дукха ха йоацаш Будапеште хиннача СЭВ-а сессе.

О. ВЛАДИМИРОВА,
АПН корреспондент.

ЛИВИЙСКИ IАРБИЙ РЕСПУБЛИКА

Ливия дукххача бIаь шерашка кхыча мехкашкара баьхка мохк дIалаьцарий Iоткъама кIал лаьттай 1951 шера мера кортамукъале еннаш цинна. хIаьта 1959 шера Ливе республикански строй оттаяьй.

ТIеххьарча хана Советски Союзаи Ливийски Iарбий Республикаи юкъе толамца чIоагIлуш доагIа экономически, технически, торгови, культурни бувзамаш. Шина а оагIошна пайдане да уж, хIаьта цхьатарра бокъо хилара, суверенитет езара, шина мехка чура гIулакхашта юкъе ца гIертара принципегIа хьадеш а да уж.

СУРТА ТIА: Триполи. Центральни госпитале. Укхаза шоай Iарбий коллегашца цхьана болх беш ба советски лораш Н. Шпальков А. Бородин.

Ю Абрамочкина сурт.
АПН.

Литературни оагIув

Саьлман ОЗИЕВ

БЕТТАГА

Баьде бийса сийрдайоахаш,
Маьлха сердал лаьтта луш,
БIаьшерашка хьо хьабоагIа,
ЦIаккха бос ца хувцалуш.

Хувцаеннай из хьа сердал,
ХIанз из дуккха сийрдагI хет.
Сийрдаьккхар баьччан лир да,
Из хьакьокхаш, хьо хьалкхет.

Из хьа оагIув сийрдайоаккхаш,
Цу тIа улл тха баьччан сурт.
Из сийленца белгалвоаккхаш,
Тхога хьежа хьо а отт.

Цун юхь я тха бIарг тIаувзар,
Хьова тхо хьалхьежадер,
Халкъий вошал вIашагIдувзар,
Доим машар кхайкабер.

Баьччан байракх лаккакхоабаш,
Хьалха йодаш парти я.
Цунца тешаме гIа боахаш,
Тхо советски халкъаш да.

Тхона балха хьалхле телаш,
Баьчча тхога Iочухьеж.
Оаха хьу никъ нийса лерхIаш,
Гой, из тхога велакъеж.

Кхоачашдер цун васкет да тха,
Толамаш цун цIерца доах.
Иразе а цунца да тхо,
Оаха са а цунца доах.

Iа хIанззалца телаш хиннар
Малхагара сердал яр.
ХIанз хьо шийца сийрдабаьннар
Баьччан сурта сердал я.

Тхона хоза хет хьа сердал,
Дега безамегIа хет,
Тхо гIоздоахар баьччан лир да.
Цунца хьэлуш, хьо хьалкхет.

Тухан АРЧАКОВ

МА САТИЙНА Я ХЬО

Маьлха зIанараша хьийста,
Лаьтто наькхах боккхабаь,
Сом улл къовлабенна, биза,
Гаьний ткъоврош соттаьь.
Лорабеш еIа боах аз беша,
Хьона хазар кхераш мо,
Бахь аз хьона дег тIара тешам,
Из кхеллаб безамо.
Хьа кIажараш санна льржа,
Ткъовронаш са дегIах хьерч,
БIарг тIаэтта ховхача Iажа,
Со баьццарча кIувса тIа керч.
ДогIо лувчабаь бос баьнна,
Белабенна Iажаш къеж,
Бера санна дог гIоздаьнна,
Со безаме царга хьеж.
Бувхьаш хоз хьа ховха накха,
Сихденнача дега гарт,
Ма хета «фу аргда наха» —
Дагара дийце, бе вай барт.
Хьа уйлаех зирттал кхуэре
ГIоза лувзаргбар аз кое.
Са ха дIаьхъе хьока лоьре,
Делларгдар Iа дукха дое.

С. ЧАХКИЕВ

ИЛЬЯ ИЛЬИЧ

(ДУВЦАР)

Яьссайн шоана цIаккха а Кавказа лоамашкара бос-босагIа лепаш цу дошо цIерпа дуье даьккха йоагаш ена этта из беркате гуйра? Iийнадий шо цIаккха а цу маьлха хийнахьа, шийла сома ткъовронаш йоаржаш шерра, уж геза гIанаш лаьтта дегIлеш хьуна юкъе латтача бIаь шу хургдолча йоккхача нажа кIал? Е берий оаз мо зовне декаш, сийнача сигаленах эза даьккха аьса тай санна дола шийдитткъа дегI готтача чIожа чу гIолла сов козча ловзадеш додача Эса берда йисте лаьтта дий шо цIаккха а гурахьа? Е сецца гIетташ иха дий шо аькхе, тIера Iи гIетта уж наькъа такилгаш шоашта хьалха тувсаш? Е йоагача цIера юхе дахар денар дувцаш камаьршана жан-Iуца бийсаш яьха дий шо цIаккха а? Деце, хIаьта йовзан шоана Кавказа гуйра?.

Сона йовз. Со каст-каста вода гурахьа лоамашка; мелла дукха гIулакхаш сай дале а. Вахаш гIалий тIа ва со; шоашта ма хой шоана, гIалий тIа вахача сага нагахьа минут мукъа ца хулилга.

Гаьнна лоам чу улл ЧIагарга БIы яха юрт. Кхы юрт яц цул лаккхагIа. Пхи-ялх километр хьалваьлча, зIогалаш сигаленах хьал а кхийтта латташ моаккхаза лоамаш да, кIоарга лоа улл, мух ба хьекхаш, шийла ша ба, вIалла ца башаш.

ЦIаккха хиннавацар со ЧIагарга БIы яхача юрта. Цхьабакъда, цига ваха безам болаш со лела-м лийкка ха яр. Цул совгIа воккха саг Орцнакъа а вар цига вахаш. Из массехказа а хиннавар гIалий тIа вена. Даьна тIагIолла хац е даь веший сесага тIагIолла хеп, цхьа гаргало йоаллар тхона юкъе. Массаза а со шоайцига вехар Орцнакъас, ший юртахой, цар гIулакхаш, цар вахар дувцар, лоамашкара Iалама хозал ювцар. ВоагIаргва со, оалар аз. ГIорга вар, цхьабакъда, сов гаьна вахар из. Диъ-пхи ди даккха дезар цига водаш, хIаьта са шоаттен кIирандийн мара дацар мукъа.

Юххера а соахка вIаштIехьдаьлар са цига ваха. Iуйран итт сахьат доаллаш хьалкхаьчар со «ЦIе гIап» яхача лоаман колхозе. Цу колхоза председатель сона вовзаш вар. Сай боалий бос бола «Жигули» цун кеа дIаоттайир аз, тIаккха говр йийхар. Говраца е ворданца мара кхача йиш йоацилга ховра сона Орцнакъа вахача юрта. Вешта, цхьаькха-м бар цига болаш никъ: сигал гIолла вертолетаца. Цхьабакъда, из наггахьа мара йодапар цига, чIоагIа эшаш моттиг нийсъелча мара.

Председатела говр елар сона, нувр тилла кийч а яь. Председатела баркал а аьнна, юха а новкъа ваьлар со.

Никъ хала а кхераме а бар. Цкъаза, пена тIа берзаш санна, нийсса урагIа болар из, тIаккха гола етташ хьувза болалора, ора йистте гIолла лувжа болалора. хIанз-хIанз ахка ма водий со аьнна хетийташ. Мелла унзара хете а, со раьза вар се цу новкъа араваьнна. Гонахьа латташ лакха лоамаш, дехьа а сехьа а босенашка тайп-тайпарча басарех йоагаш хьуна петараш, моаккхаза IажагIа бердаш тедаш уда кхача хиш — шелар цхьа хьо иназ болашагIа, лакхагIа хетийташ, воккхийвеш дар.

Говр а со а эттадар, сапайнача хана. Баьл цу сахьате йийрзар. Никъ хIанз къаьстта бар кхераме. Сона хевра дIахо ваха йиш йоацилге, нагахьа санна вала безам бене. ХIаьта а говр ловллаш вар со: цIи яр хьалха йоагаш. Тхьовре а из бIаргайна вовгIар со. Сона хацар из цIагIа йсаг е ара йоаг, из йийзар лакха саг ва е цхьа во, бIехагдам да. Из уйла кхыметтел дага я яцар сона. Са дег чу йIовхал ессаяр, из йоссийтар сона гуш йола цIи а яр, из йийзар моллагIа вале а. Иштта дилла да-кх из сага: нагахьа санна цхьаь вусе а гIоновкъостал эшаш моттиг нийслойя, духьал кхийттачунгара,— моллагIа из вале а, — шийна безам, йIовхал яларга по сатоссаш. Са а даьлар, цIерах бIарг кхеттаме, самукъа. Говр сихйир аз. Дукха ца говш тIакхаьчар со цIера. Дахчан Iагеца кхаулач чу кхуадаш воаллар шийтта - кхойтта шу хургдола кIаьнк. Со шийна бIаргавайча, хьалхийсвелар из. Цо техача цIогIа юхадаьккхар, сона хьатIададда доккха бений жIали. КIаьнк кIирвенна согахьа хьахьежар, со шийна вовзаш вий ха гIерташ.

— Салам-Iалейкам, — аьлар аз, говоа тIера Iо а воссаш. хьаша тIаэний Iа?

— Ва Iалейкам-салам, марша воагIалва хьо, — салам юхадерзадир кIаьнка. ХьатIа а вена, дIанийцар цо согара дирст.

— Эц даьра. Волле, Iоха,— аьлар цо.

Дукхача хана дене говра тIа хайша воацача са когаш лазар. КIеззига дIа-са воалавелар со, цIий доладолийташ настарех кулгаш а хьокхаш. КIаьнка багара яьккхар говра, тIера нувр а Iоийцар.

— Хий мекна йий ер? — хаьттар цо.

— Хий-м меннадар цо, меца я-кх.

— Яь чура дулхага хьажалахь, аз баргал а теха, яжа дIахецаргья ер, — аьлар кIаьнка.

«Со Iе дага ва е ваха везаш ва хIана хаттац укхо?» — аьнна хийттар сона. Гаьна йоацаш ягIача гаьнашта дIатIехьашка ваьлар из. Со яьна дIатIавахар. Из кхехкаш бар. Битар аз из хIама ца деш. ЖIали долчахьа дIахьежар со. Из, цIера иттех метр гаьна а даьнна, кIалда согахьа хьахьежаш уллар. ЖIалена дехьа жа дар. ЦIера сердалах халла хоалора цар бовкъамаш, хьахоьзар цар цу таташ. доаха са. Хьалхьажар со сигала: из селкъех йиза яр. Со цецваьлар селкъех. ГIалий тIа-м за а зец уж, цхьабакъда, ма доккхий а дукха а хетар уж хIанз. Лоам тIара лоам тIа отташ сигале яьккха уллар Села Сатас, хьалхха ший мара духьал йолаш, цуннеи шийнеи мотт бе аьнна Ча Токхадаь Никъ. Маржа яI-кх, ма сиха хиннача тара я из, селла дукха ча Iо а легадеш яха йола.

КIаьнк юхавера.

— Iо хIана хац хьо? — аьлар цо.

ЦIера юхе уллар сомо бекъа хи, цу тIа Iохайра со. Яь чура дулх кегадир кIаьнко. ТIаккха ваха, тхона юхе гаьна кIал йоаллача буна чура аьшка кадаш дахьаш вера. Бу аз хIанз мара за а везар.

— КIаьнк, цIи фуй хьа? — хаьттар аз.

— Илья.

— ХIай? Яхьья?

— А. Илья я.

— ТIаккха... даь цIи?

— Даь цIи а я Илья.

— Эрсе ва-кх хьо, гIалгIай мотт-м дика хов хьона.

— Со эрсе вац, гIалгIа ва, — аьлар кIаьнко.

Из ва а вацар эрсечоа тара: Iаьржа корта, Iаьржа бIаргаш—цIаккъамаш. жогIара бIаргаш, хьатара юхь. Эрсий цIераш-м гIалгIаша массаза а леладьй. ГIалгIай фусамашка каст-каста хаза йиш я Женя, Саша, Раиса, Руслан, Роза яха я, кхийола а эрсий цIераш. Цхьабакъда, ший цIи а даь цIи а эрсий йолаш наггахьа мара нийслац.

— Тайпан цIи фуй хьа? — хаьттар аз кIаьнкага.

— Шахриев я.

— Шахриев Илья Ильич... Да хьоца вий?

— А, из Сире вахав. Дади ва сона. Хьалла Дауд волча вахав из.

— Дауд малав?

— Жа Iу ва. Хьалла дукъа тIехьашка да цун жа. ХIанзе Iоттаде аз хьона даа хIама, е дади хьаьалцца сабар дергда Iа?

— Дале цIи фуй?

— ГIаьбарт я.

— Из хьаьалцца сабар дергда аз. Кулгаш дила моттиг йий хьа укхаза?

— Укх сахьата, —Илья, сиха ваха, ведара чу хий дахьаш вера. Цо куражкаца хий IотIа а дохийташ кулг-юхь дилар аз. Цул тIехьагIа бун чу ваха кулгех хьакха тата дера сона кIаьнко. ТIехь-тIехьагIа дукхагIа везалора сона из. Тоха кулг, боаккха гIа, йистхилар — шедар хьаькъале, эзди дар цун. Де дезар довш вар, хьалха даккха ца дезаш. Сабаре вар. ВIалла мекъа вацар.

— Масса шу да хьа? — хаьттар аз, гата юха а луш.

— КхойттлагIа доладенна.

— Дешаш вий хьо?

— Ва. ЯлхлагIча классе. Укх кIира жега ваьлла со, дади цамогаш а хинна. Дади хIанз вийрзав. Кхоана IоцIа вода со.

Со юха а цIера юхе уллача жена тIа Iохайра. Кхаулла яьй хьабаьккхар кIаьнка: дулх кхийхкадар.

—Зе долаш-м ваьннавац хьо ара? — хаьттар цо сога.

Из дар сога цо хьалхха деш дола хаттар. БIарахьажар со кIаьнка. Сона из зIамига хетаь, цо хIара оалаш дола дош вожкхача сага санна хьаькъале дар. «Со Iовлала хийтта хургвий-хьогI укханна? — уйла ессар са дег чу. — Хетаргахьа, кIордадаь хургла укханна са берий хьисапера хаттараш».

— А, — аьлар аз, — хIама дац. ЧIагарга БIы яхача юрта вода со, гаргара нах болча.

— Из дика гIулакх да. Вахаш гIалий тIа хургва хьо?

— Ва-се.

— Могаш ма-вий цIагIа мелвар?

— Могаш ва, шо а ма-дий могаш?

— Дика доахк, баркал.

Дулх, шел ца далийтта, юха а товнаш тIа оттабир кIаьнка яьй. ТIаккха, буна чу ваха, гамми цхьа лахчен яхьаш вера. Сона юхье гударга тIа Iохайра Илья. Дахчах гам хьекха волавелар.

— Фу де воалл хьо цох?

— А-а, — кулг тессар кIаьнко, — ер-м аз сайна саготала хьалеха болх бар. Кема де воал со...

Кема? — цецваьлар со. — Форд дукха беза хьона?

— ЧIоагIа беза, — сийрдаьлар кIаьнка юхь. — Школа яьккха ваьлча, моряк хила безам ба са. Со хург а ва, — чIоагIдир цо ше аьннар.

Сатийна яр цIера юхе. ГIартата дацар гонахьа хозаш. Тхьайсача санна хетар лоамаш а, хьунаш а, хиш а. Из сатем бохабир цIаьхха Iаьхача жIале. Боалопа юкъера хьагучаьвалар говра баьри.

— Даля воагIа, — аьлар кIаьнка. Тхьовра сона мо дуьхьалвахар из цунна а. ГIаьбарт говра тIера вессар. Массехк дош аьлар цар шоайла вIашш, сона фу дувц кхетадалацар. Говра тIера нувр Iоайцар кIаьнко, дирст багара яьккхар, цул тIехьагIа дIайийгар, са яр йигача оагIорахьа. ГIаьбарт сона хьатIавера. Моаршал а хьатта, лоацца дахар-денар дийцачул тIехьагIа, хIама даа хайшар тхо. Илья вар тхона гIулакх деш.

Лакхарча дегIара вяткъа саг вар ГIаьбарт. КIеззига астагIа лелхар аьрда кога. ГIаьха кIай модж яр цун. ГIаагIай герга кий туллар керта тIа, цунна кIалхара хьагора боккха муа: чеш а лоацаш хьалъурагIа болар из кертагахьа. Воккха саг везавелар сона.

Совдаь лоацаш, цхьа цхьалха саг вар из. Къамаьл а сакъерламе дора.

Тхо пхьор диаь даьлча, тхога хьалхашкара хIамаш дIа а яьха, шийна хIама даа хайра Илья. О, из кIаьнк! Кхы а кхы я яхар мо цецвувлаш вагIар со цох. Цхьа тамашийна эзди кIаьнк вар из. Са а ший даьлаь а по деш хинна сий, цхьаккха хIама хьалха даккха ца дезаш, шелар ше кхеталеш, цхьа корзагIваьнна а ца хьувзаш, ше хьадеш долча хIамах тохаш дола кулг цIена а хоза а тохаш, берригa са безам цийгахьа баьккха ваьннавар из. КIаьнка бIарахьежа со за а зийна, аьлар ГIаьбарта:

— Илья ведаре чIоагIа хала хургдар сона. Укхо дукха гIулакх даьд сона, къаьстта укх кIирах.

— Малав укхох Илья аьнна цIи тиллар? — хаьттар аз. — Эрсий цIераш-м вайнаха дукхаенеша а лелаю, цхьабакъда. Илья яха цIи дукха яьржа цIи яц, хIаьта гIалгIачоа из тилла ссна цIаккха хезза а яц.

— Из цIи тиллар со ва, — уйлане вахар вокха саг. — Укхох тиллар а ва, укхуй даьх тиллар а ва.

— Цхьа хIама долаш хила деза-кх хьа из?..

— Да даьра, — аьлар цо. — Гаьнара хьадоагIаш хIама да из-м.

Со гIаьле озаш вацар. ГIаьле озаш воацачоа тара вар ГIаьбарт а. ДIаьхо цIагарг бе а делла, из цIералла Iетташ вагIар из. Илья ший доладаь кема деш воаллар гамаца. Гонаш тIа кулгаш а дехка, цIерага хьежаш вагIар со а. Цхьа юкъ яьккхар оаха йист ца хулаш.

— Дувц аз хьона из?—хаьттар воккхача саго, сона бIара а хьежа.

—Со чIоагIа раьза хургвар... — аьлар аз.

— ЛадувгIалахь хIаьта.

Можа тIа гIолла кулг а хьекха, доладир ГIаьбарта ший дувцар.

— Ткъаь итт шу даьнна вар со, тIем тIа водаш. ХIетта саг йоалаяь вар. Со цаI вацар цу дийнахьа тIем тIа водаш: цхийтта саг вар тхо. Ерригa юрт енаяр тхо накъадаха. Хьанна хов, кхы вIашагIкхета, вIаши го тхона дилла дий а. ГIалий тIа кхаьчача, вIаши дийкъар тхо. Сон Мажити, — из вар са ханара зIамигa саг, — цхьаннахьа нийсделар. ЧIоагIа раьза хиннавар со, тхоаш шиъ мукъагIа къоаста ца даь. Хетаргахьа, хIаране а кхетадергда из: цIагIарчарга дIалувна саг хургва-кх, нагахь санна со вуй а, аьнна хетар сона. Шаккхе а доалой? Из са дего хьагIаэпаш а дацар.

Фашисташна хьалхара тIом Дона юхе хилар тха. Оахоша буе яьхача окопаш чу дагIар тхо, Iурра моастагIчун атакаш йолалуш. Цкъа хьалхагIа артиллерийски кийчо а яь, тIаболабелар уж тхона. Пхиъ атака юхатехар оаха цу дийнахьа. Етташ минометаш а, ца халдаш боамбаш чутувсаш самолеташ а, чухехкаш танкаш яле а. котало яхьийтанзар оаха фашисташка. Цхьа тIа юхатIехьашка довланзар тхо. Сарахьа кIезиг-дукха сатем эттар. Дукха бар оаха цу дийнахьа Iобехка моастагIий, цхьабакъда, кIезига новкъостий балахзар тхона юкъера а. Ма-ярра лайзар тхона цу дийнахьа тIом яхача деша маIан. Пхо хьоккхабенна цIий ухаш яр Мажита чIенг, хIама даьлацар сона а, тха лоалахочоа Лукин Ильяна а. Окопа чу дайзадар тхо вIаши. Илья ткъаь пхиъ шу хургдолаш зIамига саг вар. Саратовера вар из. ХIанад а хацар: тхойла вIаши дезаделар тхо. довзаше а. Пхьор диаь даьлча. кхоккхе цхьана дIалийшар тхо тхоай окопа чу. Тха иоаза цийла дацар лаьтта: гуйран юххьанцара денош дар уж.

Iуйранна хьасомаваьлча, Мажит вовизар сона тхоашта юхе.

— Гой хьона, — аьлар Ильяс, лаьтта Iокхесса уллача топа кулг дIа тIа а хьекха.

Ильяна бIарахьежар со нийсса. сай дага эттача уйланах ца тешаш. Цун бIаргех кхетадир аз, сайпа хетаденнар бакъдолга. Мажит веддавар. Ва а вар из тIеххьарча кIирах, цхьа хIама дагадовллаш санна, корта чубаха лелаш. Наггахьа цIа а хьоахалора, цкъа а шозза а яхар мо фашистий низ чIоагIа ба оалаш а хезадар сона цо, цхьабакъда, хIаьта а хьанна дага дар, из водарг ма вий аьнна! Iалаьмате халахийтар сона из. Са доттагIа, са юртахо, нана — даьна ваь воша санна сона веза хеташ хинна саг вар Мажит. Цо сона тийша болх бир, боккха тийша болх. Ильяна хьалхашка а, кхыча новкъосташта хьалхашка а эхь хетар сона, сай юртахо, массане са кхоачара доттагIа лоархIаш хинна саг сов зовза хинна. Уж берригаш а сайна бIарахьежаш санна, дагахьа уж сайх белаш санна хетар ссна: бехк баьккха а, кхыметтел зIаммита Iоттар яь а, сайга хьайистхулаш саг веце а. Со новкъостех юстара тIеIар, цхьабакъда, Ильяс цIаккха цхьаь витацар со. Со теве гIертар из, сона боккха бохам хинниилга а ховш. Вешта, Мажит дукха дагалаьца лела ха са а яцар: сецпа юха а йолаелар моастагIчун атакаш. Тха юхатIехьашка довла дийзар цу дийнахьа. Цхьабакъда, из сона тIехьагIа мара ханзар: чов яь, сакхетам чура а ваьнна улла со, веннарг а лаьрхIа витавар санитараша. Наькха тIа лерг а дилла ладийгIача, со доаккхаш хоаленнадацар церна аз. Цхьабакъда, фашисташта кIал витавацар со Ильяс. Гн а велла. тIема юкъера аравенавар цо со, аладий хьисапе дIаволла уйла йолаш. ТIаккха мара хайна дацар цунна а, со дийна вий.

Иштта са керда доттагIа Илья сов майра а тешаме а хилар бахьан долаш, дийна висар со цу хана. Бетта госпитале а илла, юхавера со сай часте. ЧIоагIа безаме хилар Ильяйн сан вIашагIкхетар. Кхы а чIоагIагIа чIоагIбелар тха барт цу дийнахьа дена. ВIаши къаьста доаккха сахьат а дукха хеташ дар тхо хIанз.

ЦIаьхха а моттиг нийсъелар тхоай доттагIала мах биззал из кхетабеш. Пакет а ийца, штабе вахийтар со. Из а яцар тха батальон латтачара шн километр мара гаьна. Хьуна юкъе гIолла ваха везар цига. Топ кач а элла, сихха гIа боаккхаш вода со, цIаьхха бартала вахар. Хиинар фуд ха а кхевалехьа, вийхкар со, бага лахашк еллар, цIогIа ца деттийта. «Мотт» ба баьхкача фашисташта се караккхаьчарга кхетадир аз. Ток тохаш санна дагаера сона сай че йоалла пакет. Во хьал дар сона тIаэтар: «Гуш саг а мичав, — аьнна хетар сона, — фу мотторгда новкъосташта, тха командира? Сох дезертир лархIа а тарлу. ХьалхагIа Мажит, хIанз со»...

Фашист кхоъ вар. Цхьа тенна хIамаш яр уж. Гали мо мийна ги тессар со цхьанне. ТIаккха сихо болабелар уж. Наькъа такилга тIа йисача сай топа бIаргхкийттар са. Укхаза юха а оарцагIа вера сона Илья. Шийна болча сакъердама соца ва дагахьа велла тIехьавоагIача цунна бIаргбайнабар, со а ийца болха фашисташ. Сагага кхайкавелча кхувргдоацилга а хайна, топ етта йолаяьяр цо. Вежар хьалха вола фашист. Топ йоаллаше со Iокхессар, со ги веллла водачо. Из а сона юхе кхаарькъал вежар. Ведда кIалхара ваьлар кхоалагIвар. Иштта еррига батальона хьалхашка сий довчара ваьккхар со Ильяс.

— Дика саг вар Илья, чIоагIа дика саг, — ший къамаьл хададир воккхача саго.

— Вар хIана ях Iа, дийна вецний из? — хаьттар аз.

— Илья велар, хьо марша,— доккха са даьккхар ГIаьбарта. — Германски доазон тIа тхо эттача дийнахьа... Йоккхача топа пхона гарг кхийтта...

ОагIора а вийрза, бIаргах кулг хьекхар воккхача саго.

— ТIаккха... гаргара нах бий цун?

— Ба даьра, нанеи йишеи да. Да а тIем тIа вийра цун. Йиша маьре а яха, диъ бер а долаш ях. Цунна ях нана а. ХIара шера царцига Саратове вода со. Уж а боагIа наггахьа тхацига. Тхо-м гаргара да. Дешний. Илья? —кIаьнкагахьа дIавийозар ГIаьбарт.

— Да-те, — велакъежар кIаьнк. — Из вай юрта мел вола а хов.

Со кIаьнка бIарахьежар. хIаьта дага-м эрсий зIамига саг Илья вар сона. «Ма раьза я хургвар из, — аьнна хетар ссна, — гаьнарча Кавказе вахача гIалгIай кIаьнко ший цIи лелаелга цунна дIахайча. Дикадар лац. Дала йиш а яц. Цох бола дийна тешам ба из вагIа кIаьнк — Илья Ильич. Вахалва хьо, Илья, вахалва хьо, дукха а ираз долаш а»...

бсллцаетихтф йнь Iкш

Халкъа багахбувцамцара

Цагени мулкалмовти

Цхьан дIайхача ахкан дийнахьа гибелла хьунагIара саьргий мухьа а бахьаш цIавоагIаш хиннав Цаген. Сов кIаьд а вена, хьог а венна, салаIа лагахьа Iохайнача хана, эгIазвахача цо аьннад:

— Валар а аттагIа дар ер хало оачул-м!

— Цу тIа кхаьчадале-м, хьа лоIам кхочашбе со дилла а кийча да хьона, — аьннад мичара дера ца ховш гучадаьнача мулкалмовта.

— Хьадола хьо, са гIулакха хье иштта кийча дале, цхьарчоа ер саьргий мухь ги а беллий, тха цIагIа дIаккхачийта Iа! — яьхад вIалла шек воацача Цагена.

Цагена шоклекхарг

Киса шоклекхарг а елла, ший гIадж лайзза цхьан дийнахьа хьунагIа ваха хиннав Цаген. Сарралца ластача хьуна юкъе лелаш дукха доккхий а зIамига а оаккарий бIаргалайнад цунна, хIаьта а царех цхьаннена новкъарле яьяц цо. Юххера са а дайна, хьуна юкъе гIолла цIенгахьа бодача новкъа из ваьлча, йоккха гIарбаш дукъалъяьннай цунна.

Э-э, воше, Iа-м цхьаккха аькха а мича дийнад. Из топ а йий хьогI хьа-м хIаманна пайдана?! — аьнпад из ваа дог эттача гIарбаша.

— Топ-м хац сона, — аьннад, ший кисара шоклекхарг хьа а яьккха Цагена, — аз ер массазза тох нийсса итт-итт погали пхьагали дале Iа-м дож!

— Э-э, воше, шок тоха-м сона а хов! Из вIалла хила а хиннавий аэчул чIоагIагIа шок тохаргъяр? — аьннад гIарбаша.

— ТIаккха-м кхы дувца а мича деза из! Тохал хIаьта, — раьза хиннав Цаген.

Овлашкара дена еррига хьу а оагаеш шок техай гIарбаша. Ший из де вIаштIехьдаларах довккхал а деш, «ДIатохал хIанз Iа!» — аьннад цо Цагенага.

— Аз тохе-м, хьо, гIарбаш яхийла, бIаргаш а Iолегаргда, лерган а къорлургда хьа. Хьайола, из хургдоацаш аз кертах ер сай палчакх хьоарчаергья хьона, — аьнна цун бIаргаш дIадийхкад Цагена, тIаккха гIарбаша кертах лостаь гIадж техай.

—О, о, о са воше, дика техар, дика техар! ВIалла тамаш а яц цох пхьагалаш йовр, са деррига са а дIадихьар цо-м, — яьхад гIарбаша.

ДIаяздаьр Або МАЛЬСАГОВ.

ИбрахIим ТОРШХОЕВ.

ДЕГА ЙIОВХАЛ

Малав лаьттан дега йIовхал йистар?
Лаьтта хIана бах из кхо ераш?
Хьадехараш хила йиш йий листа,
ДIадехараштa цIаьрмата хилча хьо?

Балха вода со маьлхага велакъежаш,
Массанеца безаме къахьег,
Царна гIо де кийчча ва со, эше,
Цар а сона иштта юха, декх.

Водаш-воагIаш гIайгIане саг вайча,
Дег чу цIаьхха сагото чуйосс,
Сага вахар чухьа дуIа хьайча,
Са дега цун дега оарц хьахоз.

Шийга саг кхайкача «воай» аргдеце,
Шийх саг хеташ лаьтта мишта вах?
Наьха бала дег чу къувлаш веце,

Бац сага мицкхала зиртал мах.
Ший из йIовхал кхоачаялар кхераш
Наькха чура дог — зIамига бIайха малх,
ДIайийлла я цун наIараш шерра,
Хьачудовла, дIоахле дика нах!

...

Мурат КАРТОЕВ

Лоа да кIоарга, голнигашка доагIаш.
Се чувоагIаш дIа-са бIарг лекхе,
Хьож со лар йий цу тхоай коа чуйоагIаш,
Арайоалаш хьож со лараш йий.
Саготлу са лар йоацилга хайча,
Со кIирвенна лаьтта IотIахьеж —
Дог гIоздоал са хьачуйоагIар яйча,
Арайоалар яйча дог Iодож.
Лараш, лараш! Дийна хIамаш санна,
Са бIаргашка латт шун дошо хий.
Се чувоагIаш дагаръю аз денна
ХьачуйоагIа лараш дукха йий.

ЖУРНАЛИСТИЙ ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

Селхан КПСС обкома заседаней зале республика кепайоазон, телевиденеи радиовещанеи болхлоцца пресс-конференци йир парте обкомеи республика ведомствайн кулгалхоша.

Из хьайийллар КПСС обкома секретара М. О. Бузуртанова. Цул тIехьагIа республика юрта боахам 1976—1980 шерашка легIабоалабара перспективех дийцар парте обкома шоллагIча секретара М. Ш. Баматгиреева.

Республика промышленность, юрта боахам, культура пятилетка чакхйоалача 1975 шерен итталгIча пятилеткеи дегIайоалаяра хьакъехьа журналисташа даьча хаттарашта жоп делар республика паччахьалкхен планови комиссе председатела Е. В. Брыксина, Грозненски горисполкома заместитела Н. И. Костюченкос.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

22 июнь

I ПРОГРАММА

8.55 —Передачай программа. 9.00 — Керддадараш. 9.15 — Босбола телевидени. Iуйрериара гимнастика. 9.30 — Босбола телевидени. Мультфильм. 9.50 — Босбола телевидения «Иван а Алтынчач а» яха телевизионни спектакль. 11.00 — Босбола телевидени «Шовна хетаьб». 12.00 — Орбита тIара кердадараш. 14.15 — Передачай программа. 14.20 — Телевидене Молдавски студе документальни фильмай программа. 15.25 — Шахматий школа Ловзабоалаурий класс. 15.55 — Твардовский. «Василий Теркин». 16.25 — «Iилма тахана». Литовски ССР Iилмай Академи. 16.55 — Бераштa дола фильм. «Дошлой» яха телевизионни художественни фильм. 1-гIа сери. 18.00 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала). 18.15 — Босбола телевидени. Польски халкъа дезача денна — Польша юхахьахиннача Денна хетаь Польски халкъа Республика телевидения программа. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. «Сцене а вахаре а тупа...». Передача дIаьху РСФСР заслуженни артиста Табакове. 22.40— Босбола телевидени. СССР халкъий Спартакиада. Баскетбол. МаIанах Киевера передача. 23.00— Орбита тIара кердадараш. Йистедаьлча — передачай программа.

II ПРОГРАММА

18.00 — Кердадараш. 18.15 — Нохч - ГIалгIайчу гIолла. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.35 — «Чкъарий лувцараш са тоссача хана» яха документальни фильм. 19.05 — Юртара вахар (гIалгIай меттала). 19.35 — «Знание» яха Iилман-популярни кинопрограмма. 20.00 — Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен «Вайнах» яха илейи халхарийн ансамбла концерт.

23 июнь

I ПРОГРАММА

8.55 — Передачай программа. 9.00 — Кердадараш. 9.15 — Босбола телевидени. Iуйренара гимнастика. 9.30 — Босбола телевидени. «Массена тIехьа-цаI, цхьаннена тIехьа массавар». 10.30 — «Вахара зтгара чIоагIагIа дага доагIа дий» яха художественни фильм. (Польша) 11.20 — Босбола телевидени. Центральни телевиденеи Евровидени радиоц эрсий халкъа инструментий академически оркестра концерт. 12.00 — Орбита тIара кердадараш. 14.20 — Передачай программа. 14.25 — Городе Владивостоке телевизионни фильмай Евровидени хьажаре приз яьккха фильмаш. 15.10 — Ильина «ЙиьлагIа лакхале». 15.40 — Босбола телевидени. Новогородеа Попова цIерагIа дола культура Шеи художественни самодеятельноста доакъашхой концерт. 16.10 — Босбола телевидени. Уральски зувцараш чзаерий даькe долча. 16.45 — Бераштa дола фильм. «Дошлой» яха телевизионни художественни фильм. 2-гIа сери. 18.00 — Нохч - ГIалгIайчу гIолла. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.20 — Телевизионни плакат. 18.25 — КПСС XXIV-ча съезда чакхьдолхаш. КIезигах дукхъа тIа а хоьийташ лакхара дикал йола продукци дукхагIа арахеца (нохчий меттала). 18.45 — «Саги закони». 19.15 — Босбола телевидени. «Спортлото» тираж. 19.30 — Босбола телевидени. Центральни телевидене экрана тIа згара хьалха. «Вежарий Карамазовгlаш» яха дукха серийни художественни фильм. 1-гIа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени «Галина Писаренко» яха фильма-концерта премьера. 22.15 — Босбола телевидени. «Франческа Римини» яха Чайковске балет ховчашъю «Классически балет» яха Паччахьалкхен концертни ансамбль. 22.40 — СССР халкъий спартакиада. 23.00 — Орбита кердадараш. Йистедаьлча — передачай программа.

II ПРОГРАММА

18.00 — Кердадараш. 18.15 — «24 сахьат». Информационни выпуск. 18.25 — «Юртара горизонташ». 18.45 — Хоамаш, реклама. 18.50 — Вай доттагIий экран. «Балха денош» яха документальни фильм. 19.10 — Нах кхетампа кхебара тема. 19.20 — Республика кхашка. Юртбоахама обозрени.

РАДИО

22 июнь

6.30 — Юртара Iуйре (эрсий меттала). 7.00 — Москва. 7.20 —«Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 —«Сердало» газета обзор. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Хоамаш. 8.35 — Халхара яшараш (гIалгIай меттала). 9.00 — Гудермесски горисполкома председатела Исмаилова выступлени (эрсий меттала). 9.15 — Съездагара съездага «Юртара кердадараш» яха корреспонденци (гIалгIай меттала). 9.30 — «ХIанзарча хапара къона саг» яха радиовыпуск (гIалгIай меттала). 16.00 — «Социализме городи юрти вIаший йийсъяра социальни гIулакхаш» яха философски Iилмай кандидата Симуша беседа (эрсий меттала). 16.15 — «Дикал къоастаю лаборатори» яха корреспонденци (нохчий меттала). 16.30 — Юрта боахама хьалхалаттараштa дола концерт (гIалгIай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай метталашка). 18.40 — Москва.

23 июнь

7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.28 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Хоамаш. 8.35 — «Дика обоидашта дукъала къовсам лоаттабеча керда советски денош» яха философски Iилмай кандидата Зуева беседа (эрсий меттала). 8.50 — Халкъа инструменташ ек (нохчий меттала). 9.10 — Пропагандиста эша документ (эрсий меттала). 9.20 — Интернациональни доттагIлеи радиоклуб (гIалгIай меттала). 9.45 — Социализмеи коммунизмеи хьалъю керттера низ ба болхлой класс» яха Ресча беседа (нохчий меттала). 16.00 — «Обществои законаш» яха радиожурнал (нохчий меттала). 16.20 — «Хьийкъа илат чудара тIехьа лоаттабу къовсам» яха корреспонденци (гIалгIай меттала). 16.30 — «Товар дикагI а арахецаргa тIехьа» яха корреспонденци (гIалгIай меттала). 16.45 — Механизатораш яхье баьнииб (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай метталашка). 18.40 —Москва.

ХАОТТАМ

Тахан хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш. Малхбоалехьара секунде 7—12 метр чIоагIа хьекхаш мух а болаш хилеи фегара температура республике гIолла 30—35 градуси Грозне — 32—34 градуси йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, цхьацпайолча моттигашка кIезиг-кIезига догIа а делхаш, бе-беча оагIорахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура буйсана — 15—20 градуси, дийнахьа — 25—30 градуси йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; белхахоама секретара — 3-34-38; партийна вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 11, (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря—3-34-38; отделов партийной жизни и культуры— 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30, отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 2-80-71; бухгалтерия — 2-54-30.

Газет арадуал шинарер, ерзи, шоьттан денношкахь.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект, 7/84. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

Заказ № 4923.